

Konečný, Zdeněk

**Úloha dělnické třídy na Moravě a ve Slezsku v česko-ruských a
československo-sovětských vztazích od vzniku organisovaného
dělnického hnutí do druhé světové války**

In: Konečný, Zdeněk. *Revoluční hnutí v Československu a jeho vztahy k
SSSR : Morava a Slezsko : dokumenty, 1879-1938*. Vyd. 1. Praha: Státní
pedagogické nakladatelství, 1960, pp. 11-54

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/119160>

Access Date: 06. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

I. ÚLOHA DĚLNICKÉ TRÍDY NA MORAVĚ A VE SLEZSKU V ČESKO-RUSKÝCH A ČESKOSLOVENSKO-SOVĚTSKÝCH VZTAZÍCH OD VZNIKU ORGANISOVANÉHO DĚLNICKÉHO HNUTÍ DO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

A. ČESKO-RUSKÉ VZTAHY DO VELKÉ ŘÍJNOVÉ SOCIALISTICKÉ REVOLUCE

Období vývoje rusofilství v českém dělnickém hnutí od svého vzniku až po vítězství Velké říjnové revoluce tvoří samostatný periodisační úsek, který se však zcela zřetelně rozpadá na dva časové oddíly. Prvním oddílem jsou poslední desetiletí 19. století, která charakterisuje ještě značná živelnost v česko-ruských vztazích a mají všechny znaky jakéhosi přípravného období pro dokonalé revoluční rusofilství. Revoluční rusofilství pak vytváří druhý oddíl našeho periodisačního úseku. Jsou jím počáteční léta dvacátého století až do VŘSR 1917. K takovým asi výsledkům lze dospět již dnes na základě literatury nebo rozbořem vydaných dokumentů.¹⁾ Pokusme se o zachycení celkového vývoje této etapy česko-ruských vztahů, rusofilství českého dělnického hnutí, což dosud v naší literatuře učiněno nebylo.

Je takřka samozřejmé, že se v třídní společnosti kapitalistického společenského řádu musela vytvořit dvě rusofilství; jedno, jehož nositelkou byla vládnoucí třída buržoasie, a druhé, kterému dala vzniknout dělnická třída. Vzhledem k tomu, že tu jde o třídy antagonistické, byla i obě rusofilství kvalitativně odlišná a zcela protipólná. Buržoasní rusofilství se upínalo k carismu, k vládnoucí ruské buržoasii a statkářům. Rusofilství dělnické třídy se zaměřovalo na revoluční složku ruské společnosti, na proletariát, pracující rolníky a pokrokovou inteligenci. Vzdor tomu, že reakční složku rusofilství reprezentovala vládnoucí buržoasie, nejlepší tradice českého rusofilství jsou pokrokové, revoluční. Tato studie si bude všímát pokrokové složky českého rusofilství, jehož nositelkou byla dělnická třída, vedená sociální demokracií a později Komunistickou stranou Československa.

Chceme-li postihnout pokrokovou linii českého rusofilství v posledních desetiletích 19. století, bude nutné sledovat poměr českého dělnického hnutí k Rusku. Nikoli však k Rusku jako celku, poněvadž v takovém případě by musil být poměr našeho revolučního hnutí k němu záporný. Vždyť to bylo caristické Rusko, ovládané samoděržavím, nejtemnější reakcí jaká se kdy v Evropě zrodila. Musíme zkoumat vztahy našeho dělnického hnutí k revolučnímu hnutí ruského proletariátu, neboť to bude základní ukazatel pro stanovení stupně vývoje českého pokrokového rusofilství. Tehdejší dělnické noviny neoplývaly zprávami o carském Rusku, o tam-

ním revolučním hnutí, stávkách, demonstracích a jiných formách odporu proletariátu vůči samoděržaví. Takový stav byl teprve v době první ruské revoluce, kdy se zprávy z Ruska mnohonásobily. Přesto český dělnický tisk přinesl dostatek zpráv, na jejichž podkladě můžeme směle usuzovat na vztah našeho dělnického hnutí k ruskému. Bylo při tom zajímavé, že velmi často vyprovokovala sociální demokracii k zaujetí stanoviska k ruským revolučním událostem buržoasie, její český či německý tisk.

Jedna skutečnost byla zcela nesporná. Český dělnický tisk zaujímal ke všem událostem v Rusku třídní hledisko, takže jeho závěry o ruské a slovanské otázce vůbec byly zásadně odlišné od závěrů buržoasie. Svědectví o názorech sociální demokracie na všechny tyto otázky pocházejí nejvíce až z devadesátých let 19. století. Předtím byly spíše ojedinělé a snad mnohdy i náhodné, než pravidelné a vědomé. Velmi často se projevoval charakter českého rusofilství dělnické třídy a sociální demokracie v kritikách buržoasního tisku. Reakční rusofilství vládnoucí buržoasie bylo tudíž mnohdy podnětem k rozvoji pokrokového rusofilství dělnického hnutí v našich zemích. Zvláště v druhé polovině devadesátých let 19. století lze nalézt četné projevy pohrdání a odsouzení českého buržoasního rusofilství v dělnickém tisku, ať už máme na mysli ústřední orgán Právo lidu nebo Rovnost na Moravě aj.

Byly však případy, kdy se český dělnický tisk sám ochotně chápal příležitosti, aby vyjádřil svůj vřelý poměr k ruskému revolučnímu světu. V osmdesátých letech to byla např. smrt velkého ruského revolučního demokrata N. G. Černyševského. Uvedme jako příklad reakce českého dělnického tisku na tuto událost stať Hlasu lidu.²⁾ Článek Hlasu lidu popisoval dosti podrobně a zasvěceně život Černyševského a jeho myšlenkový vývoj. „Činnost Černyševského byla proslovem onoho hnutí, které Rusko zachrání a které dříve nebo později jeho osvobození přivedí.“ Hlas lidu jakoby si uvědomoval správnou skutečnost, že Černyševský, ač sám představitel ještě buržoasně-demokratického revolučního hnutí, stal se přímým předchůdcem dělnických revolučních projevů, jejichž představitelé se na Černyševského tak často odvolávali, tak často se utíkali k jeho vynikajícím pracem. To byl příklad, kdy český dělnický tisk sám od sebe reagoval na ruskou událost, která se vztahovala k životu největšího revolucionáře předmarxovské epochy. Ukázal, že se dovede orientovat ve společenských proudcích Ruska. Uměl z nich vyhmátnout to nejprogresivnější, co Rusko zrodilo.

Z devadesátých let bychom mohli uvádět množství příkladů, kdy se dělnický tisk vyslovil k ruskému proletářskému revolučnímu hnutí. A nebylo to vždy lehké, uvážíme-li, že se náš tisk musil vypořádat s takovými rozšířenými zjevy v tehdejšímu Rusku, jako bylo narodnictví. Přesto však český dělnický tisk nezakolísal a nedal se tímto proudem svést. Jak v Rusku narůstalo proletářské hnutí, stávky, demonstrace, mzdová hnutí atd., tak se v sociálně-demokratickém tisku českých zemí objevovaly častěji zprávy o těchto událostech. Současně s tím lze jasně pozorovat, jak se ruské proletářské hnutí stávalo příkladem pro naši sociální demokracii a

dělnictvo vůbec. Český dělnický tisk nejenže schvaloval ruské revoluční události, nýbrž prozrazoval i touhu je u nás následovat. Vyspělost jeho nebyla však ještě tak veliká, aby za nimi spatřoval přípravné akce k ruské revoluci, která pak vytryskla v roce 1905. Tento moment českého pokrokového rusofilství byl dítětem až dvacátého věku, a to hned prvních let.

Příkladem velkého zájmu v sociální demokracii na Moravě o ruské události v prostředí tamního dělnictva by mohl být článek Hlasu lidu z roku 1892. Byl to teprve začátek velké éry ruského proletářského hnutí a přece o něm Hlas lidu psal:³⁾ „V západní Evropě jsou zvyklí z této kulturně zanedbané, despotické země, kde veliký národ jest vydán z vůli absolutní vlády, která se svojí armádou úředníků co nejhanobněji hospodaří, buď děsné zprávy o ukrutnostech carství, anebo zprávy o veliké nouzi a otupělosti mas lidových, anebo konečně zprávy o hrdinských činech malého hloučku odvážných šlechtných duchů, jsouce nadšeni sympatií pro utlačené masy lidu a bouřice se pýchou spoutaného ducha, sami velký ten boj proti násilné vládě podnikají, slýchají. Ty dosud sice sporé, avšak přece pravidelně se vyskytující zprávy, které nás nyní docházejí, jsou zcela jiného rázu. Ne o vražedných činech vlády zpravují nás, ne o dynamitových explozích a mluví-li se o lidu, činí to docela jiným způsobem. Ano, ony zní docela jinak! Tyto zprávy přicházejí od lidu samého: od lidu mezi lid. Co skoro nemožným se zdálo, to se děje. Ruský svět dělnický se probouzí a organizuje. A to vzdor tlaku nejbrutálnější a nejukrutnější vlády. Poučný to příklad pro celý svět!“

Následovaly pak zprávy o činnosti Plechanova, o sociálně demokratických organizacích ruského dělnictva, o ruských prvních májích atd. Nakonec vyslovil Hlas lidu pevně přesvědčení, že ruský dělník povalí absolutismus, a to nejen k svému dobru, nýbrž k prospěchu celého světa. Už z těchto slov zaznívala předzvěst, jak si sociální demokracie na Moravě uvědomovala mezinárodní význam boje ruského dělnictva se samoděržavím, jehož pád mohl uvolnit cestu dělnickému hnutí všech zemí Evropy a světa. Tento rys rusofilství českého dělnického hnutí se pak ještě posiloval.

Nebudeme uvádět další příklady, ty jsou již zhodnoceny v naší dosavadní literatuře.⁴⁾ Připomeňme si jen tolik, že v devadesátých letech takřka zanikl zájem o ruské narodniki, jejichž hnutí konec konců nikterak neovlivnilo naši sociální demokracii. Ta si z něho dovedla vybrat jeho kladné stránky, zdůrazňujíc vždy hrdinství a obětavost, osobní odříkavost ruských narodníků. Místo zpráv o narodnictví zaujaly informace mnohem podrobnější a stále častější — o ruském dělnickém hnutí. Český tisk si byl vědom organizovanosti ruských stávek, vlivu ruských sociálních demokratů na dělnictvo. Mnohé zprávy se zmiňovaly o bojích sociální demokracie s narodnickými ideami a činy, o šíření marxismu na Rusi. Psaly i o skupině Osvobození práce a dokonce i o Leninově Svazu boje za osvobození dělnické třídy. Stále častěji se opakující zprávy o ruském revolučním hnutí v devadesátých letech 19. století svědčily o neobyčejném zájmu naší sociální demokracie

o ruské poměry. Rusofilství českého dělnického hnutí se tím posilovalo a dostávalo se až na hranice revolučních projevů, které však ještě nepřekročilo.

Rusofilství českého dělnického hnutí devadesátých let 19. století se hodně lišilo od rusofilství let sedmdesátých a částečně snad i osmdesátých, které mělo charakter příliš všeobecný a možno souhlasit se Šťastným, který je nazval „prorockým“. Na základě dosti důkladného poznání ruského proletářského hnutí dospívalo české rusofilství dělnického hnutí k takovému stadiu, že se stalo ústrojnou součástí proletářského internacionalismu dělnické třídy. Toto rusofilství se projevovalo solidárností s ruským revolučním hnutím a vědomím jeho mezinárodního a světového významu. Tehdy dosáhlo rusofilství českého dělnického hnutí svého vyvrcholení v období 19. století; stalo se výrazem proletářského internacionalismu naší sociální demokracie a dělnictva českých zemí a mělo výsloveně třídní charakter. Chyběla mu ještě opravdová revolučnost, aby se stalo nejobávanější zbraní dělnictva proti vlastní buržoasii, proti kapitalistickému vykořisťování.

*

Přecházíme k druhé fázi rozvoje česko-ruských vztahů před Velkou říjnovou revolucí, do let dvacátého století, která byla poznamenána zejména výbuchem první ruské revoluce v letech 1905—1907. Leč ještě daleko před první ruskou revolucí uveřejňoval český dělnický tisk, věren tradici z devatenáctého století, zprávy o pokračujícím revolučním dění v Rusku. Sociálně demokratický tisk u nás informoval čtenáře např. o vážných nepokojích v Kyjevě a Charkově v r. 1901 a 1902, o studentských demonstracích v Charkově, Moskvě, Petrohradě a jinde. Duch času uveřejnil revoluční prohlášení ruské sociální demokracie k důstojníkům, vyzývající je do boje za „lidové Rusko“, atd.⁵⁾ Sociální demokracie v českých zemích byla přesvědčena o tom, že ruské proletářské hnutí mělo charakter revoluční a socialistický. Tak alespoň hovořilo provolání k ostravským dělníkům, které bude názorným příkladem smýšlení naší sociální demokracie: „V Rusku se vzdor potlačování revolučních zpráv dějí velké věci. Vzdor tyranským řádům bouří se lid. Rusko, to mladší Rusko, studenti a robotníci jako předvoj revoluce, kleslí cestu socialismu v říši knuty . . .“ Sociální demokraté tvrdili, že se z Ruska stal proto tak slabý stát, že se jeho samoděržaví nemohlo spolehnout na prostého ruského člověka, na ruský lid. Konečně snad nejlepším důkazem rostoucího rusofilství českého dělnického hnutí byly oslavy ve dnech prvních májů. Tak na příklad v roce 1902 pozdravovali ostravští dělníci ruské proletáře slovy:⁶⁾ „ . . . vzpomínáme se srdečnou účastí ruských bratří, bojujících v době přítomné s hydrou absolutismu a ujišťujeme je svou dělnickou solidaritou“.

Dělníci Moravy a Slezska vyslovili nejednou svou solidaritu s ruskými revolucionáři; příkladem tu může být lvovská srážka dělníků s vojskem. Došlo k ní za stávky stavebních dělníků ve Lvově v dubnu roku 1902. Tyto události roznítily

na Moravě a ve Slezsku protivládní bouře a to vše zase zapůsobilo revolučně na probouzející se národně-osvobozenecký boj českých zemí proti Rakousku-Uhersku.

České dělnické hnutí se vyvíjelo v letech 1900—1902 za těžkých podmínek. A přece mu nelze upřít nejeden úspěch. Přes obtíže, které mu způsobovala hospodářská krise, dovedlo udržet svou aktivitu, masovost a revolučnost. Nebylo pochyby o tom, že v mnoha případech se tak stalo díky příkladům z mezinárodního dělnického hnutí, v první řadě ruského. Ještě zřetelnější byla tato tendence v letech 1903—1904, kdy v předvečer první ruské revoluce jakoby dozrávala revoluční nálada mas i v českých zemích. Již rok 1903 se stal z hlediska politického vývoje dělnické třídy velmi důležitým. Tak např. už 1. máj 1903 byl důkazem, že dělnictvo Moravy a Slezska bylo ochotno a připraveno podstoupit veliký zápas o svá práva a požadavky. Ve svém májovém svolání o tom říkalo:⁷⁾ „... soudruhy holandské, italské a ruské ujišťujeme upřímným svým obdivem nad jejich rekovným bojem a slibujeme opětovně, že odstranění vykořisťování člověka člověkem, obrození společnosti lidské jest a zůstane naším cílem. K jeho uskutečnění nelitujeme žádné oběti ani námahy, jsouce pamětlivi, že bez obětí není boje a bez boje není vítězství.“ Události v mezinárodním dělnickém hnutí, ať již se odehrávaly kdekoli, nepochybně byly jednou z podnětných skutečností, které přiměly dělníky na Moravě a ve Slezsku k důraznému vystoupení proti vládě. Bylo to v podzimních měsících 1903. Nejvýznamnějšími událostmi, které zapůsobily na naše dělníky, byly události z Ruska a Balkánu. Hlavním dějištěm sociálně demokratických bouří za všeobecné, rovné, přímé a tajné volební právo bylo zprvu Brno. Pak se vlna odporu proti vládě rozesla na celou Moravu a Slezsko.

Ze zahraničních událostí ovlivnilo nejvíce domácí boje s rakouskou vládou ruské proletářské hnutí. Jeho vliv jakoby se stále umocňoval:⁸⁾ „... vše co z Ruska přichází, je neobyčejně silné. Rusko stává se nyní nadějí všech evropských revolucionářů“. Carský despotismus stále více naši sociální demokracii a dělníky odpuzoval. Naopak revoluční hnutí ruského proletariátu je stále více rozněcovalo. Došlo to tak daleko, že dokonce slovanské sociálně demokratické strany v Rakousko-Uhersku svolaly na září 1903 do Vídně společnou schůzi, na níž v projevu „Na adresu cara“ příkře odsoudily carismus a vyjádřily nejvřelejší sympatie ruským revolucionářům:⁹⁾ „Care! Váš systém svrchované vládní zlovůle i ty všechny, kdo na jeho dodržování trvají, prohlašujeme za hanobitele Slovanstva a jeho kultury. Naše sympatie platí ruským, polským, finským a všem občanům, kteří vyhlášení byli za zločince jen proto, že šířili myšlenku národní, politické a sociální neodvislosti. S vámi občané a bratři cítíme, ve vás vidíme nositele opravdové kultury“. S tímto projevem se ztotožnili všichni dělníci Moravy a Slezska, když jej nadšeně odhlasovali na četných veřejných shromážděních. To vše však bylo pouhou jakousi předehrou, neboť vyvrcholení dělnických revolučních bouří v tomto prvním období z počátku 20. století se čekalo od roku 1904.

Sociální demokracie byla připravena v roce 1904 pokračovat ještě s větším

úsilím v bojích za odstranění politického útisku. V první řadě za demokratisaci volebních řádů. Při plnění tohoto úkolu mohl naši sociální demokracii opět nejlépe pomoci příklad Ruska. O činnost ruské sociální demokracie byl neustále živý zájem. Na počátku r. 1904 se již u nás vyskytly názory, že v Rusku dozrává revoluce, která by mohla propuknout každým okamžikem. Zprávy o ruských revolučních událostech dočasně potlačil výbuch rusko-japonské války. Brzy však byla i tato válka spojována s ruskou revolucí.

Sociálně demokratický tisk označil neprodleně a jednotně rusko-japonskou válku za válku imperialistickou. Zdůrazňoval, že na této válce měl zájem toliko carismus, nikoli ruský dělník či mužik. Naopak dělnický tisk už na počátku roku 1904 psal správně o tom, že je možné očekávat revoluční nepokoje v Rusku, kdyby na východní frontě docházelo k novým porážkám ruských vojsk.¹⁰⁾ Dokument přetištěný v Rovnosti z ruského sociálně demokratického časopisu Jiskra tvrdil, že „... stojíme uprostřed revolučního období, jehož příchod bezmyšlenkovitá politika absolutismu jen urychlila.“¹¹⁾ Rovnost tehdy již pochopila, jak byl vývoj osvobozenického hnutí až dosud na Rusi příliš odtržen od lidových mas. Kdežto „socialistické hnutí dovedlo učinit to nejobtížnější u neuvědomělého ruského lidu, získat pro revoluci masu lidu“. Vedení sociální demokracie se postavilo plně na stanovisko ruských sociálně demokratických revolucionářů; „hlasu jejich věříme a ten jest nám směrodatným“. Rovnost si uvědomovala, že od caristického Ruska nemohly slovanské národy očekávat v osvobozenickém boji žádnou pomoc. Naopak osvobozené Rusko mohlo zachránit všechny slovanské národy od dalšího kapitalistického vykořisťování.

Sociální demokracie dávala na jevo své názory o rusko-japonské válce na četných veřejných schůzích, kde se setkávala s nadšeným pochopením pracujícího lidu. Zdálo se, že strana i dělnická třída byly ovládány myšlenkou blížící se ruské revoluce; zvláště typicky se to projevilo na Moravě a ve Slezsku. Tamní dělnický tisk se mnohokrát přihlásil na stranu ruských sociálně demokratických revolucionářů. Důležitý byl fakt, že sociálně demokratické vedení na Moravě neočekávalo od ruské revoluce jen prospěch pro ruský lid. Správně předvíдалo i velký mezinárodní význam ruské revoluce. To vše musilo působit velmi optimisticky v českém dělnickém hnutí, které se stávalo den ze dne revolučnější. Současně tím sílilo i jeho revoluční rusofilství.

Morava a Slezsko potvrdily tyto závěry ve velikých podzimních bouřích za demokratické volby do zemského sněmu Moravy a Slezska.¹²⁾ Šest týdnů byla Morava střediskem revolučního hnutí. Z ulic jejich měst a vesnic znělo volání „Pryč s tyrany a zrádci všemi!“ Sociální demokracie si počínala v těch dnech neobyčejně energicky a vědomě zapojovala do revolučního hnutí i moravskou a slezskou vesnici, pracující rolníky — nezbytné spojence proletariátu v každé buržoasně demokratické revoluci, k níž jakoby se schylovalo nejen v Rusku, nýbrž i na Moravě.

V celém období let 1900—1904 byla nejrevolučnějším činem sociální demokracie

organisace hnutí za všeobecné a rovné volební právo, které se datovalo od poloviny r. 1903 a vyvrcholilo na podzim 1904. Úloha předního bojovníka připadla Moravě. Konkrétních výsledků bylo zatím velmi málo. Ale což nestačila skutečnost, že se dělnická třída ukázala být silou, která byla s to rozbít vládnoucí koalici buržoasie a šlechty? Od samotného počátku byl patrný vliv ruských revolučních událostí. Nakonec jej Rovnost takto komentovala:¹³⁾ „Sociální demokracie musí s napětím sledovat další události ruské, poněvadž její postup závisí značně na vítězství ruské revoluce“. Tak se příprava k ruské revoluci stávala vodítkem a příkladem pro české dělnické hnutí. Rozsah i charakter třídního boje na Moravě a ve Slezsku v počátečním období 20. století a české rusofilství dělnického hnutí dávaly naději, že vývoj v českých zemích a snad i v celém Rakousku-Uhersku půjde též cestou revoluce. Období let 1900–1904 bylo až dosud neprávem podceňováno v naší historiografii. Nutno mít na mysli, že se v něm pod vlivem domácích i zahraničních událostí (z nich nejvíce ruských) vytvářela a dozrávala revoluční situace. Ovoce tohoto období se však objevilo až v letech 1905–1907. Rusofilství českého dělnického hnutí se stávalo vpravdě revoluční, poněvadž představitelé a členové hnutí nejenže věřili v ruskou revoluci, ale byli ochotni ji přenést i na svou rodnou půdu.

Rozhodujícím úsekem v celém periodisačním období do Velké říjnové revoluce byla léta 1905–1907, kdy na české země působil vliv a ohlas první ruské revoluce. První událostí, která zaujala dělnický tisk a veškerý lid Moravy a Slezska, byla již tzv. krvavá neděle z ledna 1905. Hodnocení všech počátečních událostí ruské revoluce bylo v dělnickém tisku u nás kolísavé. Není možné zatajovat jeho některé oportunistické tendence. Leč všechny tyto nedostatky nemohly mu ubrat na významu, který měl při informacích našeho lidu o ruské revoluci. Informace byly nejen podrobné, ale vždy plné nadšení pro ruskou revoluci. Nepřestávaly důvěřovat ve slibný a dělnické třídě prospěšný konec revoluce. Jeho význam byl tím větší, že buržoasní tisk pochopitelně odsuzoval, očerňoval a znehodnocoval průběh ruských revolučních událostí.

Konec konců nejen tisk, nýbrž i veřejné projevy sociální demokracie seznamovaly lid s výsledky ruské revoluce. První se přihlásili ke slovu brněnští dělníci, svolaní sociální demokracií. Bylo to hned 23. ledna 1905, kdy z Brna odcházely do Ruska tyto pozdravy:¹⁴⁾ „Brněnské dělnictvo sleduje s nejvnitřnějším zájmem události v Rusku, těší se z toho, že dělnická třída i na Rusi vystoupila činně ku obhájení práv lidu . . . a posilajíc jim vřelý pozdrav vyslovuje naději, že nynějšími událostmi nastává dějinný obrat v historii ruského národa a blíží se chvíle, kdy národové ruští osvobození budou ode jha tíživého je absolutismu, který není pouze nepřítelem jejich, nýbrž i zároveň nepřítelem pokroku, překážkou postupu svobody i u všech ostatních národů evropských . . .“ Dělníci na Moravě a ve Slezsku nejen že posílali ruským proletářům v revoluci pozdravy, nýbrž zúčastnili se jak jen mohli i pomocné akce. Mnozí z nich přispěli finančně do tzv. ruského fondu.

Z dějinných událostí pokračující ruské revoluce, které vzrušily lid Moravy a

Slezska, bylo to povstání v Lodži a Oděse, spojené se známým povstáním námořníků křižníku Potěmkin. Rozsáhlá zapojení ruské armády do revoluce upevnila naši sociální demokracii v myšlence, že se ruská revoluce neuspokojí jen nějakými drobnostmi, nýbrž že bude požadovat demokratické volební právo a ustavení republiky. V těchto cílech spatřovali naši vedoucí sociální demokraté vrchol ruské revoluce. Revoluce v ruské armádě způsobila, že se vedení naší sociální demokracie vyslovovalo značně otevřeněji a jasněji k některým závažným otázkám, k nimž prozatím zaujalo oportunistické stanovisko. Šlo např. o otázku vedoucí úlohy dělnické třídy, sociálně demokratické ruské strany v revoluci atd. Události v Lodži i Oděse považovalo vedení strany na Moravě za smrtelný zápas carismu.¹⁵⁾

Příklad bojujících ruských revolucionářů podnítil do značné míry také v českých zemích veliké stávkové a mzdové hnutí, politické manifestace atd. Jejich rozsah byl na tehdejší dobu u nás nebývalý a neobvyklý. Iniciativní příklad ruských dělníků byl nepochybně onou silou, která dávala našemu proletariátu neutuchající odhodlanost a energii do nových bojů s kapitalisty, i když mnohdy končily porážkou a přinášely trpké ovoce. Můžeme hovořiti o významné pomoci ruské revoluce v zápasech naší dělnické třídy za hospodářské požadavky. Kladné výsledky, které pomohly aspoň dočasně a třeba jen malou měrou zvýšit životní úroveň pracujících, byly mimo jiné i výsledkem ohlasu ruské revoluce. Mnohem zřetelnější byl však vliv ruské revoluce na politická hnutí sociální demokracie. Šlo v nich především o získání všeobecných a rovných voleb, a to jak do říšské rady, tak i do zemských sněmů a obecních zastupitelstev. Nikdo nemůže dnes již spočítat, na kolika politických manifestacích Moravy a Slezska se ozývala současně s hlasy po volebním právu všemu lidu také provolání „Ať žije ruská revoluce!“, „Ať žije rakouská revoluce!“ Ruská revoluce to byla, která podepřela neochvějnost čelného vůdce lidu na Moravě Josefa Hybeše, když psal svou „Novou výzvu do boje“, kritisující rakouskou vládu, zemské sněmy a vyzývající všechny lid k boji za všeobecné a rovné právo voleb. Nebo konečně vzpomeňme jeho projevu z října 1905 ve funkci vedoucího dělnické delegace k zemskému hejtmanovi a místodržiteli, v němž mimo jiné řekl:¹⁶⁾ „Stojí zde dnes organisované dělnictvo, které je si svých práv a svých povinností dobře vědomo. Pracující lid dnes ví, že také v této zemi jemu jako přirozené většině musí připadnouti vláda a všeobecným a rovným hlasovacím právem žádá pouze část svých práv. Dnes přicházíme k vám nucením veškerým obyvatelstvem Moravy. Chceme konečně vědět, zdali nám naše právo bude poskytnuto bez revoluce!“

Veliký rozruch způsobil v českých zemích carův říjnový manifest, ve kterém sliboval četné svobody ruskému lidu. Bylo mezi nimi i všeobecné a rovné hlasovací právo. Zprávy o manifestu zapůsobily neobyčejně kladně na revolučnost našeho lidu i na vedení sociální demokracie. Projevilo se to v nové vlně bojů za demokratizaci voleb, a to hned od druhé poloviny října 1905. Výsledky ruské revoluce rozvášnily např. husté řady brněnského dělnictva, když počátkem listopadu 1905

oslavovaly ústupky cara. Tisícové davy provolávaly: „Sláva ruské revoluci!“, „Sláva ruským revolucionářům!“, „Pryč s Gautskem!“, „Pryč s tyrany!“ atd.¹⁷⁾

Když se po zprávách o carově říjnovém manifestu rakouská sociální demokracie rozhodla pod nátlakem lidu vyhlásit generální politickou stávkou, byl to na Moravě opět první Josef Hybeš, který toto heslo důsledně propagoval: „Pakli ani nyní nepovolíte, potom pro tento stát ani jedna dělnická ruka se nehne a bude tento shnilý aparát tak dlouho státi, až my svoje svaté právo dobudem“. Dělníci vyjádřili po tomto projevu své smýšlení voláním „Ať žije revoluce!“ a „Hoch die Revolution!“ Svorně česky i německy, jak to vyžadovaly zásady proletářského internacionalismu.¹⁸⁾

Ruská revoluce významným způsobem urychlila činnost sociální demokracie v politickém zápase za dosažení všeobecného a rovného volebního práva. Sociálně demokratický sjezd ve Vídni musel stanovit pevný termín generální stávky na 28. listopad 1905. Delegáti sjezdu se rozcházelí podle svých vlastních slov „ve znamení vítězného pochodu ruské revoluce“, za ohromujícího volání „Sláva ruské revoluci!“¹⁹⁾ Ohlas ruské revoluce byl však pro mnohé vedoucí funkcionáře sociálně demokratických stran v Rakousku-Uhersku příliš silný, jasný a nekompromisní. Začali se obávat revoluce ve vlastních zemích. Proto také při generální stávce 28. listopadu 1905 spíše dělnictvo uklidňovali, než by je povzbuzovali k vyhlášení všech požadavků atd. Ukázalo se, že vedení sociální demokracie ve své většině chtělo dosáhnout základního požadavku všeobecných a rovných voleb cestou „klidných“ demonstrací, schůzí, proklamací atd. Revoluční přehlídka sil lidu se 28. listopadu přece jen zdařila. Všemi moravskými a slezskými městy i vesnicemi procházely masy lidu pod rozevlátými rudými prapory, za zpěvu revolučních a národních písní a provolávání slávy ruské a rakouské revoluci. Konec konců přes značnou oportunitu vedení sociální demokracie nebyla ani politická manifestace 28. listopadu marná. Vynutila si na vládě slib, že uzákoní požadované všeobecné a rovné hlasovací právo. Slíbila vypracovat volební předlohu do února roku 1906. Slib ministerského předsedy Gautsche nedával příliš mnoho nadějí na uskutečnění. Přece však byl pod nátlakem nových demonstrací lidu nakonec splněn. Jednání o uzákonění předlohy se protahovalo ještě po celý rok 1906. Počátkem roku 1907 se však pracující lid Rakouska-Uherska dočkal rozpuštění dosavadní říšské rady a vypsání „demokratických“ voleb. Demokratických v uvozovkách proto, že zákon o všeobecném a rovném volebním právu měl mnoho nedostatků a prohrašků vůči demokratickým volbám. Týkaly se zvláště otázek národnostních, i třídních.

Značnou dávku oportunismu projeвило vedení sociální demokracie na Moravě i při hodnocení vrcholných událostí ruské revoluce, totiž moskevského ozbrojeného povstání v prosinci 1905. Některý dělnický tisk přinesl jen stručné zprávy bez komentářů. Tyto zprávy někdy spíše usilovaly o zamlčení skutečnosti, že v Moskvě šlo o ozbrojené povstání. Nelze to však tvrdit paušálně o veškerém tisku. Např. moravská Rovnost přinesla optimistické informace o povstání v Moskvě. Hodnotila

jeho veliký politický a morální význam atd.²⁰⁾ Neztratila nikdy základní rys hodnocení první ruské revoluce, jímž byla pevná víra v konečné vítězství ruského lidu. Rovnost se vědomě obdivovala ozbrojené bitvě revolucionářů s carskými vojsky. Přála si jejich vítězství. Konec konců přes porážku ozbrojeného povstání v Moskvě tvrdila, že „náleží vítězství revoluci“. Koncem roku 1905 se tudíž jasně ukázal dvojitý vliv ruské revoluce na prostředí českého dělnického hnutí. Dělnictvo v ní spatřovalo vzor a jediné východisko i pro sebe. Kdežto vedení sociální demokracie se od ní stále více odtahovalo. Dovedlo o ní s nadšením hovořit pokud byla v Rusku. Jakmile však vyvstala možnost, ba nutnost přenést revoluci na vlastní půdu, byl konec s jeho revolučním nadšením. Oportunismus vedení sociální demokracie však ještě nehraničil s otevřenou zradou dělnické třídy.

Aktivní vliv ruské revoluce na dělnické hnutí i celý vývoj v českých zemích se ukázal jako zcela nepochybný. Třeba si však uvědomit, že sílu tohoto vlivu podmínil vývoj vnitřních předpokladů, zejména zrod revoluční situace, revoluční nálady lidových mas atd. Nutno mít na paměti, že i domácí vývoj sám od sebe směřoval např. k získání všeobecného a rovného hlasovacího práva, lepších životních podmínek pracujícího lidu atd., a že by k uskutečnění těchto požadavků také dospěl, jenže značně později a za svízelnějších okolností. Progresivní úloha první ruské revoluce tkvěla tudíž v tom, že urychlila domácí vývoj českých zemí, ať již máme na mysli hospodářské či politické hnutí. Vliv ruské revoluce nelze chápat jako příčinu všech těch historických jevů, nýbrž jako urychlujícího činitele v jejich vývoji. Tento vliv byl však velmi značný a účinný.

Sociální demokracie nikdy nepopírala vliv ruské revoluce, naopak sama jej často vyzvedávala, i když se začala obávat rakouské revoluce. Potvrdila to i slova Rovnosti k zakončení roku 1905:²¹⁾ „Rok 1905 započal oním památným průvodem petrohradského dělnictva a skončil úžasnými boji v Moskvě, v nichž teprve jsme poznali celou sílu revoluce“. Na prvním místě vyzvedávala Rovnost úspěchy rakouských dělníků, dosažené pod vlivem první ruské revoluce: „A kdo chtěl pochybovati, že za tyto úspěchy děkuje rakouské dělnictvo nejen příznivým poměrům a organizacím, nýbrž také ruské revoluci“? Podle její předpovědi měla se ruská revoluce vítězně zakončit v roce 1906. O upřímnosti vztahů sociální demokracie a zvláště prostého lidu Moravy a Slezska svědčilo jejich zapojení do oslav prvního výročí vzniku ruské revoluce.²²⁾ Rovnost tehdy psala: „Požár ruské revoluce osvětluje jako pochoděn celý svět a jejím vlivem ve všech státech nastává silné hnutí mas. Proletariát stává se odvážnějším a revoluční myšlenky socialismu posunují se více vpřed. Před několika ještě léty byly v mezinárodním socialismu prudké spory o revoluci . . . Bylo však dokázáno, že jediná správná cesta je revoluce . . .“ Bylo charakteristické pro sociální demokracii a hovořilo to v její prospěch, že nepřestala chápat a prosazovat mezinárodní význam první ruské revoluce.

V letech 1906 a 1907, kdy v Rusku pokračovala buržoasně demokratická revoluce, nebyl již její ohlas v českém dělnickém hnutí tak výrazný jako v průběhu

roku 1905. Bylo to v celku pochopitelné, a to ze dvou příčin. Jednak naše sociální demokracie se domnívala, že všeobecným a rovným hlasovacím právem získala vrchol svých požadavků. Jednak ruská revoluce samotná od porážky prosincového ozbrojeného povstání v Moskvě šla pomalu ale jistě ke svému konci. Přesto nelze naprosto tvrdit, že by sociální demokracie Moravy a Slezska ruskou revoluci z na-
značených důvodů nějak ignorovala nebo opomíjela, že by nepočítala s její existencí. Právě naopak. Bylo pro její tisk typické, že ani v letech ústupu ruské revoluce nepřestal jí důvěřovat. Zůstal i nadále skálopevně přesvědčen o konečném vítězství ruského proletariátu a rolnictva. Sociální demokracie Moravy a Slezska si nedala vzít ani příležitost k oslavám ruské revoluce v den prvního výročí krvavé neděle. Přes zákaz policejních orgánů sešlo se např. v Brně početné shromáždění, na kterém Josef Hybeš, tento nestárnoucí moravský revolucionář, prohlásil: „Bude-li třeba, pak jistě nezůstaneme za proletariátem Ruska a dokážeme, co dovede proletariát v Rakousku“. ²³⁾ V usnesení této schůze brněnský proletariát odhlasoval nadšeně tato rozhodnutí: „Shromáždění... pozdravuje ruský proletariát zápasící v čele ruské revoluce se všemi sympatiemi a vydávající poctu neznámým tisícům padlých hrdinů, kteří se nadějí, že v dějinách světových dosud ojedinělý jejich zápas bude korunován slavným osvobozením ruského národa z pout ruského absolutismu. Toto přejeme si tím více, že pádem ruského absolutismu bude zasazena smrtelná rána evropské reakci a proto boj našich ruských bratří jest bojem našim a vítězství jejich bude i našim. Slibujeme v porovnání bojů našich s oněmi v Rusku, že budeme dle velikého vzoru našich ruských soudruhů všemi prostředky přizpůsobenými našim poměrům snažit se o politické a hospodářské osvobození rakouských národů...“

Celé usnesení, které schválilo na 500 brněnských dělníků, bylo prodchnuto marxistickými zásadami revolučního boje a bylo pro české dělnické hnutí neobyčejně závažné. Sociální demokracie zaujala stanovisko ještě k mnoha událostem v Rusku. Jednou z nejdůležitějších byly volby do nové státní dumy, které se konaly v únoru 1907. Ruská sociální demokracie způsobila svou aktivní účastí ve volbách, že II. státní дума byla „levější“ ve srovnání se svou rozehnanou předchůdkyní. Několik desítek kandidátů ruské sociální demokracie způsobilo, že se vedení naší dělnické strany rozplývalo nad „velkolepým úspěchem socialismu v Rusku“. ²⁴⁾ Čeští sociální demokraté přecenili význam zmíněných událostí v Rusku. Bolševici chtěli použít II. dumy jen k veřejnému pranýřování carské vlády. České vedení sociální demokracie se spíše přimklo k menševikům, kteří žádali klidný parlamentní vývoj Ruska. Domnívalo se, že ruští bolševici budou moci hájit proletářské zájmy svého lidu v parlamentě stejně dobře a hlavně účinně, jako v revolučním boji. Na druhé straně třeba jim přičknout k dobru, že stále nepovažovali ruskou revoluci za skončenou a poraženou.

V předvečer rakouských voleb do říšské rady bylo nejdůležitější, že sociální demokracie českých zemí spatřovala v příkladě ruských bolševiků ve volbách svůj vzor. ²⁵⁾ „Heroický boj ruských soudruhů byl za předloňských bojů našich za dobytí

občanské rovnocennosti v našem státě neocenitelnou vzpruhou, která vzněcovala a pobízela nás k boji, jenž zůstane chloubou v dějinách bojů rakouského proletariátu. Volební vítězství a obdivuhodná vytrvalost spojená s neohrožeností a statečností, marně rovnou si hledající, musí nám býti pobídkou pro naše volební vítězství . . .“ A opravdu, rakouské volby do říšské rady byly jakousi obdobou voleb do ruské státní dumy, pokud se na ně díváme z hlediska obou sociálně demokratických stran a jejich umístění ve volbách. Rakouská sociální demokracie totiž získala právě tak jako ruská veliký počet mandátů. Tak veliký, že jej ani v nejrůznějších nadějích neočekávala. Zavládlo z toho v sociální demokracii obrovské nadšení. Jenže veliký počet mandátů jen podepřel oportunistické tendence většiny sociálně demokratického vedení ve straně. Začaly se ozývat diskuse o klidném přechodu kapitalismu v socialistický společenský řád a pod. Sociální demokracie se sama přesvědčovala že k vítězství socialismu v českých zemích postačí, když v příštích říšských volbách získá většinu.

Pokud však šlo o hodnocení posledních událostí v životě první ruské revoluce třeba přiznat, že si vedení sociální demokracie na Moravě zachovalo více soudnosti. Za konec ruské revoluce je považován státní převrat, rozehnutí poslední státní dumy 16. července 1907. Dělnický tisk na Moravě uveřejnil manifest ruského cara, ve kterém zase vystupoval jako absolutistický vládce do všech důsledků. Sociální demokraté a veškeré dělnictvo Moravy a Slezska si bylo vědomo těžkých zkoušek, které tehdy očekávaly ruský lid, s nímž nepřestalo sympatizovat.²⁶⁾ „Sympatie celého světa, pokud není znemravněn carskými rubly, jsou na straně těžce zápasícího ruského proletariátu a jediné přání, jež žije v srdcích organisovaného lidu celé Evropy je, aby co nejdříve zbaven byl svých bezmezně nesvědomitých, bídáckých utlačovatelů“.

V letech 1905—1907, kdy v Rusku bouřila buržoasně demokratická revoluce, ukázal i proletariát českých zemí, že dospěl natolik, aby se mohl stát vedoucí složkou státu. Jenže současně vedení sociálně demokratické strany dokazovalo stále přesvědčivěji, že již nebylo onou revoluční silou, jak jsme ji vídávali mnohdy v dřívější minulosti. Ohlas první ruské revoluce pomohl vytvářet z naší dělnické třídy bojovnou armádu. Přispěl k tomu, že většina nezdravého vedení sociální demokracie urychleně zakotvila u břehů oportunismu a revisionismu. Vládnoucí buržoasii odhalila ruská revoluce jako kontrarevoluční živel.

Stejně jak opadla vlna ruské revoluce, pozbyl nutně účinku i její vliv v zahraničí. Proto se v českém dělnickém hnutí po roce 1907 delší dobu nesetkáváme s většími projevy o ruských revolučních událostech. Nebylo se konečně čemu divit. Ruská sociální demokracie byla nucena pracovat v ilegality. Zpravodajství naší sociální demokracie nebylo tak výborné, aby se něco dovíдалo o těchto formách práce. Proto byla česká veřejnost tak trochu překvapena krvavými událostmi v roce 1912 na lenských rýžovištích zlata. Ale nejen to. Zdá se, že sociální demokracie jim nepřikládala takový význam, jaký ve skutečnosti měly. Byly začátkem nové vlny revo-

lučního hnutí v Rusku. Tuto okolnost sociálně demokratický tisk jakoby správně nepostřehl. Přesto uvítal lenské události se všemi sympatiemi, vlastními českému dělnickému hnutí a jeho rusofilství. Jen Rovnost byla progresivnější ve svých názorech a vyjádřila dokonce myšlenku, že by se lenské masakry mohly stát podobnou roznětkou ruské revoluce, jako byla krvavá neděle v roce 1905. To byla správná reakce od české sociální demokracie. Byla bohužel spíše ojedinělá. Poněvadž ale Rovnost byl časopis na Moravě neobyčejně rozšířen a čten, stačila zapálit srdce tisíců pracujícího lidu, který s velkými nadějemi očekával nový výbuch ruských revolučních sil.²⁷⁾ Náš lid zase sympatisoval s ruskými revolucionáři a přijímal všechny zprávy z Ruska s velikou zvědavostí. Nevadilo mu ani, že byly stručné a skrovné. I tak věřil v brzké vypuknutí socialistické revoluce v Rusku, která měla roznítit požár boje také v jeho vlasti. V předvečer první světové války ovládly však častěji mysl dělníků události Balkánu, ať už to byla anexie Bosny a Hercegoviny, balkánské války či buržoasní hnutí novoslavismu, které s tím vším souviselo velmi úzce.²⁸⁾

Pak přišla první světová imperialistická válka, která přervala „klidný“ vývoj rusofilství českého dělnického hnutí. Nebylo to konečně na dlouho. Zasloužily se o to události v revolučním Rusku. Od samotného začátku války projevoval náš lid živý odpor proti Rakousku-Uhersku a proti všem silám, které rozpoutaly válku. Tvrdou perzekucí se rakouské vládě podařilo udržet na čas v českých zemích aspoň zdánlivý klid. Leč ohlas únorové, buržoasně demokratické revoluce 1917 v Rusku dal popud k veliké vlně masového protiválečného hnutí také na Moravě a ve Slezsku.²⁹⁾ Vyjadřuje to například usnesení brněnského dělnictva na veliké demonstraci 2. srpna 1917:³⁰⁾ „Již plná tři hrozná léta prožíváme útrapy války, znamenající pro proletariát hromadění největších obětí . . . Proletariát Brna a okolí, zanícený vášnivou touhou po uskutečnění míru, sympatisuje s prohlášením dělnické a vojenské rady revolučního Ruska pro vzájemný mír na podkladě dohody — bez anexí a válečných náhrad a na principu sebeurčení národů. Vláda rakousko-uherské monarchie se vyzývá, opětovati v nejbližší době mírovou nabídku s jasnými a určitými zásadami, aby nepřátelské mocnosti neměly možnosti vyhýbat se přímé odpovědi . . .“ Únorová revoluce jakožto počátek nové revoluční éry v Rusku dala tudíž podnět k protiválečným manifestacím na Moravě a ve Slezsku. Proletariát našich zemí se tehdy přihlásil k jedné z nejdůležitějších zásad ruské revoluce — zásadě sebeurčení národů. To byla jasná výzva Rakousku-Uhersku. Musila však přijít proletářská revoluce z října 1917, aby se tužby proletariátu staly skutečností.

Co můžeme říci na závěr této kapitoly o vývoji rusofilství českého dělnického hnutí do Velké říjnové revoluce? Shodli jsme se už na tom, že koncem 19. století šlo o jakési období příprav, ve kterém existovalo rusofilství dělnictva spíše nahodile než trvale. Zlom v tomto vývoji přivodila již první léta 20. století. Léta 1900—1917 vytvořila vrcholné období v celkovém našem periodisačním úseku vývoje progresivního českého rusofilství. Jde o veliký úsek historie nejen rusofilství, ale slovan-

ského citění české dělnické třídy vůbec. Nejvýznamnější událostí v něm byla léta první ruské revoluce. Způsobila, že v celorakouském vývoji představovala etapa 1900—1907 období, které usilovalo o dovršení buržoasně demokratické revoluce. Z hlediska dělnické třídy nebylo to období vítězné. Na tomto stavu nic nezměnila ani léta 1908—1917; byla naopak poznamenána menší životností revolučního hnutí. Revolučnost rusofilství dělnického hnutí se však neztratila, naopak byla posílena některými událostmi, jako byla např. lentská stávka. Nejvíce však zapůsobil ohlas únorové revoluce. Revoluční rusofilství nezkalily ani snahy buržoasie, která přivedla na svět reakční periodu novoslovanství.

Léta 1900—1907 vytvořila v českých zemích všechny podmínky pro vznik revoluční situace. Dělnictvo nemělo vinu na tom, že revoluční situace nepřerostla v žádoucí buržoasně demokratickou revoluci. Nestačil na to silný ohlas ruské revoluce. Revoluční situace díky vedení sociální demokracie zplaněla. Oportunismus v sociální demokracii vedl až k rozkolu na autonomisty a centralisty. Rozkol sám pak nepříznivě ovlivnil i přímý vývoj rusofilství dělnického hnutí. Jestliže centralisté — nejtypičtěji se to projevilo na Ostravsku — se snažili udržet rusofilství v intencích proletářského internacionalismu, pak autonomisté je v opačném slova smyslu částečně poškodili. Nedošlo však k zásadním rozdílům v chápání ruských událostí.

Vliv ruských událostí byl patrný od samotného počátku období 1900—1917. Nebyl osamocen. Byl jen součástí mezinárodního dělnického hnutí, ve kterém pro české země vždy měly důležitou úlohu ruské a ostatní slovanské země. Sociální demokraté pečlivě sledovali průběh ruských událostí, který věstil příchod revoluce. Přípravy k ruské revoluci se stávaly ukazatelem pro domácí vývoj dělnického hnutí. Tím aktivnější musel být vliv ruské revoluce samotné. Opravdovou lásku k ruským revolucionářům prokazoval vždy náš lid. Bez falše a postranních úmyslů přijímal zprávy z revolučního Ruska a toužil po jejich období v Rakousku-Uhersku. V rozhodující chvíli 28. listopadu 1905, kdy byla vyhlášena generální stávka, lid ukázal, že byl ochoten jít do revoluce, že proň byla jediným východiskem. Jenže většina sociálně demokratického vedení se postavila na menševické stanovisko. Rok 1905 přinesl dostatečné předpoklady k buržoasně demokratické revoluci v českých zemích. Pracující lid si byl vědom svých revolučních sil, ale nemohl je využít pro kolísavost sociální demokracie, která jej v té době plně ovládala.

V letech 1900—1907 působily na české dělnické hnutí ze slovanských zemí nejvíce ruské události. Naopak tomu bylo v předvečer světové války, kdy převládly ohlasy událostí z Balkánu. Světová válka znamenala nový zvrat. Únorová revoluce neobyčejnou měrou posílila význam rusofilství v českém dělnickém hnutí. Rusofilství je oživilo a vyvolalo v něm vlnu odporu proti válce, proti Rakousku-Uhersku.

Z hlediska vývoje rusofilství českého dělnického hnutí a vývoje česko-slovanských vztahů vůbec lze rozlišit v letech do Velké říjnové revoluce asi tyto mezníky a hlavní události:

1. 70.—80. léta 19. století, kdy se vlastně zrodilo rusofilství dělnické třídy právě tak jako formy jejího hnutí. Bylo do značné míry živelné, nahodilé a prorocké.
2. V 90. letech 19. století se stávalo rusofilství přes stálý charakter přípravného období stálým činitelem v českém dělnickém hnutí. Stalo se ústrojnou součástí internacionálního cítění našeho dělnictva, které mu dávalo přednost, poněvadž bylo slovanského původu. Rusofilství ani celkové slovanofilství nebylo však v českém dělnickém hnutí preferováno natolik, aby to odporovalo duchu proletářského internacionalismu. Naopak rusofilství a slovanofilství pomáhalo utvrzovat proletářský internacionalismus v českém dělnickém hnutí.
3. Léta 1900—1904; v nich se rusofilství českého dělnického hnutí zrevolucionarisovalo. Lid českých zemí se nejednou prohlásil solidárním s ruskými revolučními událostmi, které se mu staly vzorem a příkladem. Byl natolik informován o průběhu ruských revolučních událostí, že z nich snadno a věrohodně usuzoval na blízký příchod demokratické revoluce. Aktivní vliv rusofilství a slovanofilství vůbec se projevil ve zvýšené činnosti hospodářského hnutí dělnictva za lepší životní úroveň a politického hnutí za práva lidu volit do zemských sněmů, obecních zastupitelstev a říšské rady.
4. Revoluční rok 1905. Nejenže byl připraven na výbuch ruské revoluce. Dovedl současně zrodit vrcholné akce v českém dělnickém hnutí. Dělnická třída se připravovala k uskutečnění buržoasně demokratické revoluce v celém Rakousku-Uhersku. Na podzim 1905 se zdálo, že k ní měla neobyčejně blízko. Oportunistické obavy sociální demokracie učinily však čáru přes rozpočet. Rusofilství českého dělnického hnutí dostalo v roce 1905 přesto všechno výlučně revoluční charakter, který již nikdy neztratilo.
5. Léta 1906—1907 musíme vlastně také oddělit, poněvadž v nich doznívala jak ruská revoluce, tak i její ohlas a vliv na české dělnické hnutí. Rusofilství nedoznalo žádných změn. Dělnická třída nepřestala důvěřovat v ruskou revoluci ani po její porážce.
6. Léta 1908—1914 byla pro rusofilství jen chudým obdobím. Tím aktivněji žilo vědomí česko-jihoslovanského spojení. Revoluční slovanství si podrželo třídní charakter a ráz proletářského internacionalismu. Dovedlo se obhájit i proti buržoasnímu novoslovanství v předvečer světové války, které mělo výlučně dobyvačné imperialistické tendence.
7. Válečné období do vzniku Velké říjnové revoluce. Bylo charakterisováno novou vlnou rusofilství v českém dělnickém hnutí, zejména pod vlivem únorové, buržoasně imperialistické tendence.

Jak je možno odpovědět na naše základní dvě otázky, co věděla dělnická třída na Moravě a ve Slezsku o Rusku a jak ji ovlivnilo ruské revoluční hnutí? Závěrem jen stručně, poněvadž vše již bylo vlastně řečeno. Lid Moravy a Slezska se neobyčejně intensivně zajímal o revoluční události celého světa. V mezinárodním dělnickém hnutí dával přece jistou přednost činnosti sociálně demokratických stran

a dělnictva ve slovanských zemích. Z nich zase na první místo kladl Rusko. Nikdy však tyto zvýšené zájmy o události ve slovanském dělnickém hnutí nevybočovaly ze zásad proletářského internacionalismu, právě naopak je posilovaly. Konec konců v případě Ruska nešlo jen o slovanské citění, které vedlo dělnictvo a jeho sociální demokracii k intenzivnějšímu sledování. České dělnické hnutí bylo jistě natolik uvědomělé, že vycíťovalo v Rusku nejpokrokovější síly mezinárodního dělnického hnutí. Rozhodně tak tomu bylo v případě první i druhé ruské buržoasně demokratické revoluce. Tato skutečnost se musila ještě posílit po vítězství Velké říjnové revoluce. Můžeme tudíž uzavřít, že český dělník a pracující člověk vůbec, věděl o ruském revolučním hnutí velmi mnoho. Vždyť jej o něm dopodrobna informoval sociálně demokratický tisk.

Také druhá otázka neklade na odpověď velké nároky, neboť vliv ruských revolučních událostí byl až příliš patrný, než abychom ho musili nějak zvlášť intenzivně dokazovat. Prosadil se jistě sám svou silou. Řekli jsme již, že po celou dobu před Velkou říjnovou revolucí pomáhalo rusofilství dělnického hnutí udržovat v dělnictvu duch proletářského internacionalismu. Mohli bychom uvést řadu příkladů, kdy ohlas ruských revolučních událostí dopomohl českému dělnickému hnutí udržet si aktivitu, iniciativu v politickém či hospodářském zápase. Nebude proto přehnané, řekneme-li, že ohlas ruských revolučních událostí dopomohl pracujícímu lidu českých zemí dosáhnout lepší životní úrovně ve formě výdobytků v mzdovém hnutí aj. Ohlas ruské revoluce urychlil nepopíratelně velmi podstatně uzákonění všeobecných a rovných voleb. Únorová revoluce vzbudila silný odpor lidu proti válce, proti rakousko-uherskému režimu. A tak bychom mohli pokračovat ještě dále a uvádět různé podrobnosti pro uvedené zjevy. Nelze konečně soudit na vliv ruských událostí v našem dělnickém hnutí pouze na základě konkrétních či hmatatelných výsledků. To by bylo hrubě neoprávněné hodnocení. Je třeba posuzovat události vždy z hlediska místa a času kdy vznikly. Lid českých zemí si rozhodně přál více než čeho se mu podařilo dosáhnout v urputných bojích. Vážnou překážkou mu byla oportunita sociálně demokratického vedení. Pracující lid českých zemí chtěl pod dojmem první ruské revoluce rozpoutat očistné revoluční vření i ve své vlasti; revolucí chtěl odstranit vykořisťování člověka člověkem, smést kapitalistický společenský řád a vybudovat socialismus. Nebyl konečně neúspěchy roztrpčen, musil s nimi počítat. Nepřestal věřit v konečné vítězství ruského lidu, které by pak zabezpečilo i jeho vítězství.

Naznačené základní charakterové vlastnosti podrželo si rusofilství českého dělnického hnutí i pro další období svého vývoje.

B. ČESKOSLOVENSKO-SOVĚTSKÉ VZTAHY V PROSTŘEDÍ PRACUJÍCÍHO LIDU OD VELKÉ ŘÍJNOVÉ SOCIALIS- TICKÉ REVOLUCE DO UZAVŘENÍ ČESKOSLO- VENSKO-SOVĚTSKÉ SMLOUVY V ROCE 1934

Vývoj rusofilství českého dělnického hnutí po Velké říjnové socialistické revoluci až do druhé světové války je dosti obtížné dělit na menší úseky, poněvadž tvoří takřka jednotlý celek. Mezi dvěma světovými válkami nedoznalo české rusofilství dělnické třídy žádné tak podstatné změny, aby se vytvořilo několik jasně vyhraněných periodisačních etap. Rok 1934, kdy konečně československá vláda uznala Sovětský svaz de jure a podepsala s ním obchodní smlouvu, je pouze pomocným dělítkem. Má spíše funkci organizační než periodisační. Přesto ho bylo použito, poněvadž jím rusofilství českého dělnického hnutí dosáhlo určitého cíle.

Již v předchozí kapitole bylo naznačeno, že po únorové revoluci v Rusku nastalo oživení dělnického hnutí v českých zemích. Tento růst třídního vědomí proletariátu a třídního boje pod vlivem ohlasu ruské buržoasně demokratické revoluce, trvající až do října 1917, patřil k nejdůležitějším výsledkům tohoto období roku 1917. Ohlas únorové ruské revoluce v českém dělnickém hnutí byl kladný, přesto, že sociální demokracie neměla vždy ve všech otázkách jasno a přes zostřenou cenzuru tisku, kterou chtělo rakouské ministerstvo vnitra bojovat proti ruské revoluci a jejímu mezinárodnímu vlivu. Do této nálady zvýšené nespokojenosti dělnictva a iniciativního dělnického hnutí zasáhly zprávy o Velké říjnové revoluci. Sociálně demokratický tisk se dosti nadšeně vyrovnal se vznikem proletářské revoluce. Nemohl konec konců udělat nic jiného, poněvadž nepokoj mezi dělnictvem a veškerým obyvatelstvem byl neobyčejně vážnou věcí. Sociálně demokratický tisk musel ve svých zprávách aspoň odrážet tuto náladu dělnictva. Po pravdě řečeno ji také pouze cdroždel a nikterak se nesnažil o její podstatnější rozvinutí.³¹⁾ Třeba však přiznat, že zprávy o Velké říjnové socialistické revoluci přes svou nepřesnost posilovaly české dělnické hnutí a způsobily i velký organizační rozmach sociálně demokratických stran, ať už centralistů či autonomistů. Bylo charakteristické, že obě sociální demokracie se zachovaly k Velké říjnové revoluci v podstatě stejně. Byl to jeden z důkazů, že v té době nebylo mezi nimi podstatnějšího rozdílu. Předáci sociálně demokratických stran nezažali k Velké říjnové revoluci po jejím vypuknutí takové stanovisko jako tomu bylo v roce 1905 v případě buržoasně demokratické

revoluce v Rusku. Tehdy ještě dosti často psali, že bude třeba i rakouské revoluce. Kdežto po vzniku Říjnové revoluce shodli se vedoucí sociálních demokracií, že ji v českých zemích následovat nebudou. Potvrdili to v případě generální stávky v lednu roku 1918.³²⁾

Přesto je možné tvrdit, že léta 1917—1918 přinesla aspoň částečnou aktivisaci vedení v sociálně demokratické straně, v níž se začaly vytvářet levicové živly. Proto náš dělnický tisk v některých případech hned po prvních zprávách o Velké říjnové revoluci propagoval myšlenku socialistické republiky a schvaloval politiku sovětské vlády. Uvedme jako příklad Rovnost ještě z listopadu 1917:³³⁾ „Sympatie třídního proletariátu nemohou býti ani na straně dohodových států, ani na straně států ústředních, jeho sympatie nejsou ani nesmí být uprostřed, ale musí platiti především osvobozujícímu boji proletariátu všech zemí . . . , v přítomné době především proletariátu ruskému . . . Vítáme druhou ruskou revoluci (rozuměj říjnovou - pozn. Z. K.), již patří naše nejvřelejší sympatie . . . Nám se zdá, že myšlenka českého socialistického státního útvaru byla druhou ruskou revolucí posílena . . . Vítězství proletariátu je nejpevnější zárukou míru a lepší budoucnosti. Ruským soudruhům nejvřelejší projev sympatie! Je radostno bojovat a věřit!“

Tyto a podobné projevy byly dílem zdravého jádra sociální demokracie jak autonomní, tak i centralistické. Velmi účinně je podporovala činnost českých a slovenských komunistů v Rusku, zvláště když se vrátili zpět do vlasti.³⁴⁾ Byly to kádry, které vytvořily v roce 1921 Komunistickou stranu Československa. Do vzniku KSČ v roce 1921 se ozvalo ještě mnoho hlasů z řad levicové sociální demokracie na Moravě, které nabádaly k následování sovětského Ruska. Mohli bychom připomenout zejména nestárnoucího dělnického vůdce Jos. Hybeše, volajícího po socialistické, „sovětové a bolševické“ republice. Nebo Edm. Buriana, který na velké manifestaci brněnského proletariátu v červenci 1919 řekl: „Bolševici v Rusku to byli, kdož určili republikánskou formu naší republiky. Rozumějme volání nové doby, v činech ruského pracujícího lidu máme drahocenný statek, a nepřipustíme a jsme odhodláni do krajnosti brániti svobodu dělníků, svobodu pracujícího lidu.“³⁵⁾

Sympatie pracujícího lidu Moravy k sovětskému se projevy i na příkladech odsouzení intervenčního tažení ruské kontrarevoluce a západních mocností spolu s USA proti sovětské vládě. Jak radostně naopak psal sociálně demokratický tisk o porážkách intervenčních vojsk a věřil, že československá vojska v Rusku nebudou použita na jejich straně.³⁶⁾ Úsilí československého lidu vyjádřily snad ještě lépe mírové manifestace, jichž byla i Morava svědkem, např. v r. 1920. Jedna z největších byla 15. dubna 1920, která zasáhla Brněnsko, Rosicko, Blanensko, Přerovsko, Olomoucko a jiné kraje. Dělníci Moravy zastavili v ten den práci, slavnostně manifestovali za okamžitý mír se sovětským Ruskem. Nejvřelejším přáním proletariátu Moravy bylo, aby československá vláda ihned zahájila otevřená jednání se sovětskou vládou o úpravě vzájemných styků. Protestoval proti tomu, aby se zahraniční politika mladé Československé republiky orientovala na západní mocnosti; žádal,

aby se obrátila k sovětskému Rusku. Prohlásil, že od nového národního shromáždění bude neúprosně žádat socialisaci republiky. „Proniknutí těmito tendencemi, posíláme vítězným proletářům ruským bratrský pozdrav, děkujeme jim za obrovskou práci, kterou pro světový socialismus vykonali a zavazujeme se, že i my neústupně a obětavě bojovat budeme o uskutečnění revolučních cílů socialistických.“³⁷ Podobný pozdrav poslali sociální demokraté a všechen pracující lid Brněnska ruským revolucionářům u příležitosti třetího výročí vítězství Velké říjnové revoluce.³⁸ Koncem roku 1920 sešel se ještě jednou proletariát Brna a okolí, aby se vyslovil proti intervenci vůči sovětskému Rusku a pro spojenectví s ním. Hlavním heslem, které vyhlásil, bylo — žádné zbraně nepřátelům Ruska. Brněnský proletariát chtěl za každou cenu přispět k tomu, aby intervenční nebezpečí bylo od sovětské vlády odvráceno. Sliboval, že se postaví v čelo revoluční akce proti intervenci, kdyby se ji západoevropským imperialistům přece jen podařilo znovu rozpoutat a vehnat do ní i Československou republiku.³⁹) Nebudeme pokračovat ve výčtu sympatisujících projevů československého proletariátu se sovětskou vládou. Zmíníme se snad jen ještě o tom, že už před založením KSČ měli dělníci možnost dozvědět se mnoho zajímavostí a podrobností z hospodářské výstavby sovětského Ruska, a to na četných schůzích levicové sociální demokracie. V Brně-Králově Poli např. na jedné z nich promluvil koncem října 1920 spisovatel Ivan Olbracht. Olbracht nezatajoval obtíže sovětské vlády. Naopak s nimi náš lid seznamoval. Dovedl však skvěle obhájit nevyhnutelnost a demokratičnost diktatury proletariátu pro sovětský lid, který se pod jejím vedením věnoval intensivně činorodé práci na vybudování socialistického hospodářství.⁴⁰)

Prvním větším projevem brněnských komunistů, za nimiž nezůstali pozadu komunisté z ostatních koutů Moravy, byla shromáždění po návratu delegátů na kongresu Komunistické Internacionály v Moskvě. Delegáti seznámili náš lid nejen s průběhem kongresu KI, nýbrž i se zkušenostmi, získanými v sovětském Rusku. Potvrdili znovu všeobecné mínění dělníků, že svízelnou hospodářskou situaci Ruska zavinila občanská válka, intervence a nikoli neschopnost sovětské vlády, socialistického režimu.⁴¹) Tato shromáždění na Moravě, která schválila postup československé delegace na kongresu KI, schválila současně s nadšením i rozhodnutí komunistických organizací o pomoci hladovějícímu Rusku. Tato pomocná akce byla snad největším projevem obětavé lásky našeho lidu k sovětskému proletariátu a rolnictvu a touhy stůj co stůj zachránit světu první stát dělníků a rolníků. Pro sovětský lid byla pak pomoc světového proletariátu velikou morální vzpruhou. Konec konců i materiální výsledky akce, přes veliké překážky buržoasních vlád a komplikace v důsledku nejednotnosti samotné dělnické třídy v mezinárodním měřítku, byly pro sovětské Rusko velmi důležité a užitečné. Základním nedostatkem pomocné akce pro hladovějící sovětské Rusko v letech 1921 a 1922 byla nejednotnost. Tříštila se na dvě základní skupiny. Jedna se přimykala ke Komunistické Internacionále a druhá ke II, a Dvaapůlté Internacionále. Ani v Československu tomu nebylo

jinak; snaha po jednotě nebyla v plné míře uskutečněna. Leč i tak byla akce úspěšná.⁴²⁾

Nositelkou nejrevolučnějšího jádra rusofilství českého dělnického hnutí se stala Komunistická strana Československa a československý lid, který jí důvěřoval, jemuž byla neocenitelnou vůdkyní na cestě osvobození. Komunisté využívali každé vhodné příležitosti k projevům o Sovětském svazu; nejvyhledávanější příležitostí byla pak každoroční oslava vítězství Velké říjnové revoluce. Ale nemusela to být jen tato oficiální příležitost. Brzy potom, kdy se do Sovětského svazu dostali první českoslovenští občané, pořádala Komunistická strana pravidelně veřejná shromáždění, na kterých tito šťastlivci referovali o svých zážitcích ze Sovětského svazu. Prostřednictvím československých delegací do SSSR dovídal se náš lid velmi mnoho podrobností o životě sovětského lidu, zejména o úspěších v oblasti hospodářské. Jiným zdrojem poznatků a vědomostí o Sovětském svazu byly dopisy našich dělníků se sovětskými, tzv. smyčky. Všechn tento materiál, doplněný ještě bohatými úvahami komunistického tisku o Sovětském svazu posílil uvědomění našeho lidu natolik, že se nikdy nedal svést propagandou buržoasie, jejími vymyšlenými a falešnými zprávami o SSSR. Je třeba ještě úvodem zdůraznit, že věrohodné zprávy o Sovětském svazu, jak je šířila Komunistická strana, se dostaly nejen do měst, ale i do vesnic Československé republiky; tak tomu bylo i na Moravě a ve Slezsku.

Neživější debaty a diskuse o Sovětském svazu probíhaly v době, kdy v podstatě skončilo intervenční ozbrojené tažení proti sovětské vládě. KSČ využila zejména pětiletého trvání diktatury proletariátu v SSSR, aby znovu dokazovala a zdůrazňovala, že sovětská vláda je veličinou v mezinárodní politice naprosto pevnou, s níž budou musít brzy počítat i kapitalistické vlády. Také komunisté na Moravě správně odhadovali, že imperialistické mocnosti nebudou s to setrvávat v dosavadní politice vůči sovětské vládě, že přišla doba jejího uznání. Byli přesvědčeni zcela oprávněně, že ekonomické zákony kapitalismu donutí buržoasní vlády a kapitalistické podnikatele k uznání Sovětského svazu a k navázání obchodních styků s ním. „Světový kapitalismus cítí, že bez Ruska to nejde! Marně si rozbíjel hlavu o tvrdou ruskou pevnost. Sověty nad kapitalismem vyhrály.“⁴³⁾

Komunisté se musili vypořádat s halasnou propagandou buržoasie, která se dotýkala nové ekonomické politiky v Sovětském svazu. Buržoasie tvrdila, že sovětská vláda musila učinit podstatný ústupek kapitalismu, poněvadž se socialistické zřízení ukázalo neschopným. Naproti tomu komunistický tisk dovedl správně vysvětlit Leninovu novou hospodářskou politiku. Nikdy v ní neviděl krok zpět u sovětské vlády, nýbrž taktický krok, který jí zajistil možnost překonat četné hospodářské překážky. Komunisté dobře věděli, že prvky kapitalismu, které sovětská vláda byla nucena trpět ve svém hospodářství, zejména kapitalistické koncese v některých průmyslových podnicích, jsou dočasné. Ale co bylo nejdůležitější, sovětská vláda je naprosto ovládala a řídila, takže se nemohly rozrůstat do té míry, aby se pak staly sovětské vládě nějak nebezpečné. V roce 1923 psala již Rovnost: „Ve změně hospo-

dářské politiky spatřovali mnozí kapitulaci bolševiků vůči sedlákům a obrat ku kapitalismu vůbec. Není potřeba nyní po dvou letech s těmito názory již polemizovat. Neboť ti, kteří domněle kapitulovali, jsou silnější než kdykoli jindy . . . “ Komunistům na Moravě se tudíž podařilo přesvědčit náš lid o správnosti NEPu v sovětském hospodářství a odvrátit tak nebezpečí jakéhokoli působení buržoasních názorů na tuto otázku.⁴⁴⁾

Z hlediska mezinárodní politiky a účasti Sovětského svazu v ní byla důležitá série konferencí, z nichž nutno upozornit zejména na konferenci v Janově. Tehdy imperialistické mocnosti poprvé pozvaly zástupce sovětské vlády, aby s nimi veřejně jednaly. Byl to veliký úspěch sovětské diplomacie a důkaz síly sovětského zřízení. Komunistický tisk na Moravě mnoho psal o průběhu jednání sovětské delegace na janovské konferenci a vždy vyzvedával její mírovou politiku. Komunisté na Moravě hodnotili Janov jako pokus kapitalistů o sjednocení na úkor Sovětského svazu. Ani na okamžik však nepochybovali, že by sovětská vláda v něčem ustoupila ze svých pevných zásad socialismu.⁴⁵⁾

Často hodnotili komunisté na Moravě práci Vladimíra Iljiče Lenina a spatřovali v jeho osobě po zásluze nejgeniálnějšího vůdce dělnictva. Jak neměli vzpomínat veškerých jeho zásluh, když se na počátku roku 1924 dověděli smutnou zprávu, že tento geniální myslitel a revolucionář vydechl naposled. „Lenin miloval dělnickou třídu. A právě pro tuto horoucí lásku musel nenávidět buržoasii. Ne osobně, ale třídně, vědecky a vědomě.“ Ano, Lenin miloval lid a lid miloval Lenina. K této lásce se veřejně přiznávala i proletářská Morava, když se loučila s Vladimírem Iljičem. „Lenin zemřel! Ale bude žít, slít a růst idea dělnické třídy, jíž zasvětil svůj veliký, plodný život. A tak stane se Rusko mohutnou baštou, oporou i příkladem dělníků všech národů. My proto také s Leninem věříme, a je to víra, která hory přenáší, že přijde den, kdy nedokončené jeho dílo světové proletářské revoluce se s matematickou jistotou naplní, jako se rodí život milionů lidí. Tento Leninův odkaz splniti, to bude pro nás ten nejslavnější úkol. A tenkrát znovu se rozezvují sirény a zahoukají děla spojených Rudých armád, aby lidstvu zvěstovaly, že Lenin zvítězil! Že zvítězil proletariát! Že byly vytvořeny spojené státy socialistických federovaných republik v Evropě.“⁴⁶⁾

S upřímností vlastní revolučnímu proletariátu prohlásil lid Moravy, že půjde ve šlépějích Lenina, ve šlépějích leninského učení o vědeckém komunismu. Chtěl se všemožně přičinit o to, aby v ČSR byla nastolena vláda dělníků a rolníků. Věřil, že diktatura proletariátu se stane skutkem také ve všech ostatních zemích Evropy. Vlády dělníků a rolníků se měly pak spojit v mohutnou celoevropskou státní organizaci, která by byla v evropském měřítku tím, čím byl v tehdejší době již Svaz sovětských socialistických republik. Ve všech městech i na mnohých vesnicích Moravy a Slezska rozloučil se lid s Vladimírem Iljičem Leninem na smutečních trzích, které takřka vždy končily smutečním, pietním pochodem ulicemi a náměstími obcí.⁴⁷⁾ Komunistické organizace na Moravě daly najevo oddanost myšlenkám

leninismu, representované po jeho smrti tím více Komunistickou Internacionálou, v roce 1924 ještě jedenkrát. Reagovaly na četné projevy oportunismu v dělnických komunistických stranách v evropských státech, nevyjímaje ani VKS(b). Konference brněnského kraje KSČ např. v říjnu 1924 prohlásila, že vítá rozhodnutí V. kongresu Komunistické internacionály, týkající se likvidace pravých úchylek v dělnických stranách. Krajská konference KSČ kritizovala ústřední vedení naší strany, že zaujalo k těmto otázkám poněkud váhavé stanovisko. Žádala provedení okamžité nápravy v duchu komunismu a leninismu. „Konference XVI. kraje zdůrazňuje naprostou nutnost usilovné práce ve smyslu usnesení V. kongresu ku zbolševisování strany. Usnesení V. kongresu nařizuje Komunistické straně Československa, aby snažila se usilovnou činností odstranit chyby a nedostatky, vymýtit oportunistické sociálně demokratické přežitky, zvýšit svou akceschopnost a stát se opravdu revoluční složkou Komunistické Internacionály.“⁴⁸⁾ Brněnsko tak dalo příklad celé Komunistické straně, aby nastoupila s plnou odpovědností cestu bolševisace v duchu Leninových myšlenek a praxe VKS(b).

V druhé polovině dvacátých let se ještě zvýšila činnost Komunistické strany Československa. Směřovala k tomu, aby přinutila buržoasní vládu uznati Sovětský svaz de jure a navázati s ním normální diplomatické i obchodní styky. Ani komunisté na Moravě nepochybovali, že uznání Sovětského svazu v československém parlamentě by bylo zcela možné, ba že bylo naprostou nutností, nemělo-li na to ČSR doplatit hospodářskou krizí. Československu se totiž díky vzrůstající konkurenci Německa ztrácela zahraniční odbytiště a náhradu mohlo získat toliko ve zvýšeném, intenzivním obchodování se Sovětským svazem. Komunistický tisk na Moravě zdůrazňoval, že v současné době Sovětský svaz nepotřebuje pomoci od Československa, ale že se Československá republika měla snažit získat pomoc od Sovětského svazu. Považoval dosavadní poměr československé vlády k SSSR za ostudu a zahanbující skutečnost pro celou dělnickou třídu v republice. Proto s rozhodností psal, že komunisté nedopustí, aby byl tento stav nadále trpěn, že se vynasnaží využít všech sil, aby přinutili buržoasní vládu k tomuto pro ni jistě nepříjemnému kroku. Komunisté na Moravě hovořili o velezradě, kterou buržoasie páchala na československém lidu, když neuznávala sovětskou vládu de jure, když se nesnažila pomocí obchodu se Sovětským svazem zmírnit hospodářskou krizi a aspoň částečně zlepšit životní úroveň lidu.⁴⁹⁾ Požadavek uznání Sovětského svazu de jure a podepsání obchodní smlouvy s ním, se stal každodenním zjevem v Československé republice. Býval obvyklou součástí nesčetných usnesení veřejných shromáždění KSČ atd. Ze všech stran republiky volal československý lid, aby buržoasní vláda neotálela a pochopila situaci, která pro ni byla naprosto nevyhnutelná. Uvedme aspoň příklad královopolských dělníků z 18. února 1926: „Žádáme, aby Sovětské Rusko bylo uznáno de jure, neboť to vyžadují naše neutěšené hospodářské poměry. Obnovením hospodářských i právních styků se sovětským Ruskem smažeme jen křivdu na sovětském lidu a státu našimi legionáři spáchanou“. Československý lid vedený

KSČ měl na mysli dvě věci, když se snažil, aby vláda uznala Sovětský svaz a intensivně s ním obchodovala. Chtěl jednak svou prací pomoci budovat socialistické hospodářství v SSSR; měl zájem na tom, aby i výrobky, které vyšly z jeho rukou, zajišťovaly hospodářský růst a politické zesílení Sovětského svazu. Na druhé straně myslel pochopitelně i na sebe. Ruku v ruce s myšlenkou pomoci Sovětskému svazu snažil se o to, aby obchodování s SSSR odstranilo velikou nezaměstnanost v republice. Sovětský svaz měl tudíž naopak československému lidu zajistit větší možnost práce. Pomoc tedy byla oboustranná.

Každým rokem po smrti Vladimíra Iljiče Lenina uspořádala Komunistická strana Československa tzv. Leninův měsíc. Neměla to být jen příležitost k důstojné vzpomínce na Lenina, nýbrž zdařilý pokus o celkové zaktivisování stranického života a získání nových členů i sympatisujících v řadách dělníků a rolníků. Komunisté nechtěli vzpomínat na Lenina pouhými řečmi, oficiálními tryznami, večírky, akademii atd. Usilovali o rozprouďení mohutného hnutí, které by se zaměřilo na získání nových členů do KSČ, které by proniklo leninským učením do řad dosud indiferentních dělníků a rolníků. Spolu s KSČ pořádaly Leninův měsíc i mládežnické organizace. Kromě veřejných schůzí, plenárních schůzí atd., uspořádala Komunistická strana také četná školení leninismu. Na Moravě ku příkladu byla každoročně zorganizována ve všech větších městech.⁵⁰⁾ Leninovy měsíce i smuteční či pietní tryzny na jeho památku byly na Moravě a ve Slezsku velmi významnými událostmi, na nichž lid dával najevo svůj poměr k Sovětskému svazu. Na druhé straně se také mnoho nového dovídal. Leninovy školy a Leninovy knihovny, zakládáné při větších buňkách KSČ, udělaly své dílo. Také referáty na veřejných shromážděních v Leninově týdnu bývaly připravovány s větší pečlivostí a láskou k tomu, o čem hovořily. Tím více a intensivněji mohly působit na vděčné posluchače. Vzorným příkladem byl v roce 1926 projev Jana Švermy v Brně:⁵¹⁾ „Však nevzpomínáme o Leninovi jako o jediném bojovníku, on byl představitelem nejvyššího kádru bojujícího proletariátu, strany ruských bolševiků. Tato strana jediná po zradě II. internacionály neopustila revoluční cestu třídního boje, vytrvala v tomto až do úplného vítězství. To jest příklad, kterým musí se brát proletariát celého světa. To jest příklad, který byl vykoupěn nesčetnými oběťmi třídního boje a všichni dělníci uctí památku Leninovu jedině tím, když osvojí si to, čemu Lenin dělníky učí, když zorganizují se v komunistické straně, když s nadšením a odvahou půjdou do boje za uchvácení třídní moci proletariátem v celém světě spolu s rolníky.“

Lid Československa dal najevo při každé příležitosti, že měl neobyčejný zájem na tom, aby se o Sovětském svazu dověděl co nejvíce, aby co nejvíce získal z učení velkého Lenina. Věděl, že jedině tyto znalosti a zkušenosti mu jednou pomohou při řešení vlastních poměrů v republice. Jediněnou příležitostí, již také KSČ využila k získání nových zkušeností, vědomostí a znalostí, byla oslava desetiletého trvání sovětské vlády. Bylo to v roce 1927. Komunistická strana se pokusila nejen zvětšit sumu svých znalostí o SSSR, které předávala lidu, ale usilovala o jejich

utřídění a sjednocení. Hlavním heslem oslav bylo — 10 let vlády dělníků a rolníků v SSSR, 9 let vlády buržoasie v ČSR. KSČ využila k šíření zpráv o Sovětském svazu nejen veřejných schůzí; ty by nebyly postačily. Zejména by nemohly splnit hlavní úkol, totiž učinit pokus o vědecký rozbor celého komplexu otázek, jak se až do té doby nakupily a byly aktuální. Tento úkol musela opět převzít zvláštní školení, obdobně jak tomu bylo ve dnech Leninova měsíce. Komunistům šlo v první řadě o základní problémy sovětské revoluce; zda splnila požadavek, který na proletářskou revoluci kladl již Marx a Engels, tj. umožnit mohutný rozvoj výrobních sil. Československý lid se na přednáškách, školeních i náhodných schůzích dovídal o období válečného komunismu, NEPu a hlavně o výsledku rozvoje výrobních sil; „Sovětský svaz je totiž jedním z nemnoha států v Evropě, který na rozhraní hospodářského roku 1926/27 dosáhl předválečné úrovně v průmyslu, zemědělství a dopravě. Musíme otevřeně říci, že takových úspěchů na poli hospodářského budování rozvrácených světovou válkou a občanskými válkami hospodářských poměrů mohl dosáhnout jen vítězíci socialism v SSSR.“⁵²⁾ Nebudeme uvádět přesné statistické údaje o rozvoji sovětského hospodářství, ty byly tehdy v ČSR vcelku známé.

V souvislosti s rozvojem výrobních sil všímala si KSČ tím usilovněji otázek zaměstnanosti a mezd sovětských dělníků, neboť kladné výsledky SSSR v tomto směru mohly jí dát do rukou velmi účinné zbraně propagandy. Poznatky, které měli po ruce, dovolovaly našim komunistickým funkcionářům dojít k závěru, že Sovětský svaz předstihl předválečné mzdy o celých 23 %. Na druhé straně uváděli funkcionáři přesná data o tom, že v Československé republice byla reálná mzda dělníka v roce 1927 pořád ještě o čtvrtinu nižší než před první světovou válkou.⁵³⁾ Zároveň se český komunistický tisk ohradil proti pomluvám buržoasie o malé výkonnosti sovětských dělníků. Uveřejnil fakta o tom, že ruský dělník v roce 1913 vyrobil zboží za 1961 rublů, kdežto sovětský dělník byl s to vyrobit v r. 1927 zboží už za 2442 rublů. Náš tisk kvitoval s povděkem tuto skutečnost, kdy v Sovětském svazu úměrně se zvyšovala výkonnost dělníků s růstem jejich mezd: „... vláda proletariátu zaručuje dělníkovi ve státních podnicích spravedlivou mzdu a přinucuje zákony, aby tutéž mzdu obdržel dělník i v podnicích dosud soukromých“. KSČ nikdy také neopomenula zdůraznit, že sovětská vláda přesně dodržuje jinou vymoženost Říjnové revoluce, totiž osmihodinovou pracovní dobu a příslušnou dobu odpočinku.⁵⁴⁾

Jestliže si na jedné straně byla KSČ vědoma nesmírných obtíží, s nimiž se musela dnes a denně sovětská vláda střetávat, přece jen ani na chvíli nezapochybovala o tom, že „vnitřní postup k socialismu je v SSSR zabezpečen! Vždyť socialistický státní a družstevní průmysl představoval v hospodářském roce 1925-26 již 80,6 %.“⁵⁵⁾ KSČ zdůrazňovala proletářský charakter SSSR, i když v něm převládalo rolnictvo; věděla, že právě pro tuto skutečnost bylo získání drobného a středního rolnictva pro budování sovětského státu jedním ze základních problémů. Ale nejen to: věděla i o klíčovém úkolu — získat středního rolníka. Jaký byl výsledek

činnosti sovětské vlády v tomto směru? „... svazek proletariátu a středního rolnictva nalézá se v okamžiku 10. výročí ruské revoluce v hranicích úplné nerozbornosti. Dalším upevněním tohoto svazku stane se SSSR nerozbornou pevností“.⁵⁶⁾

Desáté výročí trvání sovětské vlády dalo podnět k úvahám o diktatuře proletariátu v SSSR. KSČ předkládala našemu lidu nespočetné důkazy o tom, že sovětská diktatura proletariátu byla nejširší demokracií na světě. Konec konců náš lid se o této pravdě přesvědčoval sám, od šťastlivců ze svých řad, kteří se jako členové dělnických a rolnických delegací dostali do SSSR a mohli na vlastní oči shlédnout tamní poměry. A nebyli to vždy komunisté; poslyšme např. slova sociálně demokratického družstevníka Em. Škatuly, který na brněnském shromáždění řekl:⁵⁷⁾ „Mluvme si co chceme, jest faktem, že v západní Evropě vládne buržoasie, v sovětském Rusku vládou dělníci a tvoří se řády socialistické... Ano, řekne se diktatura. Ale je to diktatura širší, než si u nás měšťáci představují. Místo toto zaujímá tisíce lidí a tu nelze jen tak s lehkomyšlností paušálně říci, že je to nějaká zavrženíhodná diktatura. Je to vláda dělnické třídy“. Všichni nakonec dospívali v podstatě ve stejné resumé; že jedině proletariát organisovaný v proletářskou státní moc je schopen rozřešit všechny problémy ke spokojenosti pracujících.

Jinou významnou otázkou, do níž KSČ vnesla jasný pohled v r. 1927, byl třídní boj v SSSR. Existoval, ale bral na sebe odlišné formy ve srovnání s kapitalistickým světem. Třídní boj v SSSR směřoval proti buržoasním vztahům, které se projevovaly snahami kulaků o stržení středních rolníků i chudiny do svého područí, politikou tzv. nepmanů a obchodníků, snažících se znemožnit státní akce o snížení cen politikou zbyrokratisovaných jedinců atd. Hlavní směr třídního boje byl namířen proti kulakům, tehdy ještě daňovou politikou a intenzivní podporou středního rolnictva a vesnické chudiny.

KSČ se nevyhýbala ani tak palčivým a teoreticky neobyčejně náročným problémům, jako bylo budování socialismu v jedné zemi — konkrétně pochopitelně v SSSR, — jako byla otázka paralelní existence dvou rozdílných systémů ve světě atd. KSČ i na tomto poli podala svědectví o teoretické vyspělosti. Na základě rozboru Leninových zásad a ustanovení sjezdů VKS(b) hovořila k československému lidu řečí naprosto jasnou:⁵⁸⁾ „Pochybovati o možnosti budování socialismu v SSSR, když rok od roku vidíme vzrůst socialistických elementů SSSR, je rovné hrubé nevěře ve vnitřní revoluční síly ruského proletariátu. Tyto síly, které vytvořily již dnes utěšené dílo v socialistickém budování, jsou rozhodně schopny dobudovat socialismus i při kapitalistickém obklíčení“. Hlavní podmínkou byl světový mír a podpora mezinárodního proletariátu. Poněvadž tábor imperialismu a socialismu nemohl vedle sebe zůstat natrvalo, muselo dojít k rozhodnému střetnutí, vyzývala KSČ všechny lid k podpoře a obrannému boji socialistického systému v SSSR. Zajímavé bylo určení základních pozitivních a negativních sil obou táborů.⁵⁹⁾ Za pozitivní síly současného stavu imperialismu pokládala KSČ fakt určité hospodářské stabilisace a militarisace průmyslu, politické upevnění buržoasie — i když

zjevně dočasné. Negativními silami byl nedostatek vnitřního trhu, nerovnoměrnost hospodářského rozvoje, vnitřní politické protivy uvnitř kapitalistického světa, které tím více vystupovaly do popředí, čím větší úspěchy získával Sovětský svaz, čím více se radikalisovaly dělnické masy v kapitalistických státech. Pokud šlo o tábor socialismu, jmenovala KSČ mezi pozitivními silami sám socialistický systém SSSR, pevnost státního aparátu, spojení dělnictva s rolnictvem, rostoucí kulturnost a organizovanost lidových mas, revoluční vliv na mezinárodní hnutí dělnictva, existenci komunistických stran ve světě, sílu VKS(b) atd. Za negativní sílu pokládala izolovanost, stále ještě existující technickou zaostalost i zaostalost mas, nepřátelskou politiku reformistických stran ve světě, existenci protisovětského bloku atd.

KSČ se snažila důkladně obeznámit náš lid se základními úkoly socialistického budování Sovětského svazu, v první řadě s industrialisací SSSR. Z mnoha uváděných a zveřejňovaných dat vysvitlo, že celková produkce národního hospodářství vzrostla od r. 1923 do r. 1927 o 8 miliard rublů; ale co bylo ještě zajímavější, že v témže období vzrostla průmyslová výroba procentuálně z 27,8 na 41 % ve srovnání s celkovou výrobou. Zvýšila se i výroba výrobních prostředků v poměru k průmyslové výrobě vůbec, a to v letech 1923–1927 z 51,7 % na 56,1 %. Problém produkce výrobních prostředků byl pro SSSR neobyčejně vážný, poněvadž podmiňoval možnost izolovaného vývoje. Bez této možnosti byl by konečně podlomen i samotný úspěch industrialisace Sovětského svazu. O úspěšném počínání sovětské vlády hovořila fakta z oblasti těžkého průmyslu, elektrifikace, družstevní výroby, státního socialistického sektoru v průmyslu atd. Poměr mezi státním socialistickým průmyslem a družstevním na straně jedné a soukromým na straně druhé vyjadřovala čísla 82,1 % : 17,9 %. Celkově si byla KSČ vědoma, že zhruba v období 10. výročí Říjnové revoluce vstupoval Sovětský svaz do nového období hospodářské výstavby; skončilo období obnovy a začínalo období úplného přetvoření a rekonstrukce hospodářských forem. Snad tu stačí jen poznamenat, že KSČ a tím i naše veřejnost byla obeznámena s usnesením IV. (dubnového) sjezdu sovětů v r. 1927.

Všechny vědomosti, které KSČ šířila mezi naším lidem, směřovaly nakonec k jednomu hlavnímu cíli: utvrdit v lidu skálopevné přesvědčení, že sověští dělníci, rolníci a inteligence udrží moc, ještě ji rozšíří a zvelebí. Za jednoho však důležitého předpokladu, že totiž mezinárodní proletariát pomůže SSSR ochránit od bezprostředního útoku imperialistických mocností a jejich spojenců. Proto . . . „úsilí mezinárodního proletariátu ať směřuje k tomu, aby ruská revoluce nebyla ohrožena mezinárodním imperialismem. Toho docílí mezinárodní proletariát upevňováním pozicí komunistických stran a širokou propagandou myšlenek komunismu, stálým poukazováním na rostoucí mohutnost socialismu v SSSR, aby v době, kdy bude potřeba, revoluční síly SSSR, společně s aktivní podporou mezinárodního proletariátu porazily imperialism a ubránily tak nejen vymoženosti ruské revoluce, ale položily základy k socialistické organizaci celého světa.“⁶⁰⁾

To vše bylo jen několik málo základních otázek, na které se KSČ soustředila

zejména při školení u příležitosti 10. výročí vítězství Říjnové revoluce. Mnoho dalších podrobností nových momentů prozradí nám průběh samotných oslav. Jakoby úvodem vydal Ústřední výbor Komunistické strany Československa slavnostní prohlášení „Deset let diktatury proletariátu v Sovětském svazu — devět let panství buržoasie v Československu“ a uveřejnil ve svém tisku „Manifest Ústředního výkonného výboru Svazu sovětských socialistických republik“, adresovaný všem dělníkům, pracujícím rolníkům a rudoarmějcům v SSSR, proletářům všech zemí a ujařmeným národům.⁶¹⁾ Velikou část prohlášení ÚV KSČ censura nepropustila a noviny vyšly tehdy s velkým bílým místem na titulní stránce; ale i z toho, co tam zůstalo, dovedl se náš lid poučit o všem. Porozuměl své straně, poněvadž se k němu neobracela s pravdou o Sovětském svazu poprvé. KSČ vyzývala tehdy všechny pracující Československé republiky, aby se zúčastnili masově a všude veřejných demonstrací a manifestací na oslavu X. výročí ruské proletářské revoluce. Na těchto manifestacích měl lid důrazně požadovat uznání Sovětského svazu Československem, měl demonstrovat za vládu dělníků a rolníků u nás, měl odpovědět nekompromisně na válečné přípravy imperialistických států proti SSSR. Proto svolání končilo výzvou: „Ruce pryč od prvního proletářského státu! Vše na jeho obranu před imperialistickou válkou! Ať žije světová revoluce!“

Censurou zcela nedotčen objevil se v komunistickém tisku zmíněný již manifest Ústředního výkonného výboru SSSR. Hodnotil 10. výročí Říjnové revoluce jako největší vymoženost mezinárodního revolučního hnutí proletariátu. Podrobil kritice historii Sovětského svazu za oněch deset let, srovnával ji s životem v carském Rusku a konečně nastínil stěžejní úkoly do nejbližší budoucnosti. Ale nejen to. Nejdůležitější bylo, že manifest končil několika významnými usneseními Ústředního výboru SSSR, která otvírala před dělníky a rolníky nové perspektivy pro vymoženosti socialistického řádu. Sovětská vláda se rozhodla, že v základních oborech zajistí již v nejbližších letech přechod od osmihodinové na sedmihodinovou pracovní dobu, samozřejmě bez jakékoli újmy na mzdách; že zvýší okamžitě položku státního rozpočtu na výstavbu dělnických bytů o 50 miliónů rublů; že osvobodí dalších 10 % nejchudších rolníků od placení daní; že bude anulovati půjčky rolnictva vzniklé půjčkami v letech 1924—1925, tj. v době neúrody a velkého hladu v Sovětském svazu; že povoluje nových 10 miliónů rublů na pozemkové zabezpečení všech chudých a hospodářsky slabých středních rolníků. Mimo obnos státního rozpočtu na rok 1927-28 povolila sovětská vláda dalších 15 miliónů rublů na výstavbu škol, a to na vesnicích a v dělnických osadách; rozhodla se zvýšit nejméně dvojnásobně fondy pro válečné invalidy; vyloučiti ze sovětského soudnictví trest smrti (s výjimkou případů, kdy šlo o ohrožování bezpečnosti státu, loupežné přepadení a vojenské zločiny). To všechno bylo vskutku gesto hodné socialistické vlády a sovětský lid — jakož i pracující na celém světě — přijal je s nadšením a projevy sympatií k jejím nevšedním úspěchům.

Výročí Říjnové revoluce podnítilo naši KSČ také k tomu, že její Ústřední výbor

vydal a uveřejnil resoluci k boji za leninskou linii ve VKS(b) a komunistické internacionále vůbec. Byla to odpověď na činnost Trockého a Zinověva a jejich vyloučení z vedoucích postavení v internacionále i bolševické straně. Ústřední výbor KSČ se rozhodl, že ve spojení s kampaní na oslavu 10. výročí sovětské vlády a bojem proti válečnému nebezpečí, provede energicky i vnitrostranickou očistu a zaktivisování všech členů strany. Zvláště se chtěla KSČ zaměřit na některé oportunistické zjevy ve svých řadách, a to na Brněnsku a Kladensku.⁶²⁾ Všechno se chystalo k manifestačním slavnostem, které měly proběhnout ve dnech 5. až 7. listopadu 1927. Svou přípravu učinila i policie. Už 30. října vydalo presidium zemské politické správy na Moravě výzvu. Obsahovala mezi jiným podrobné informace o chystaném průběhu oslav a — co bylo nejdůležitější — chystala se je zamezit. Nařizovala všem funkcionářům politických zpráv, „aby veřejné průvody a tábory k oslavě 10. výročí SSSR nepovolovali“.⁶³⁾

Oslavy desátého výročí vítězství Velké říjnové revoluce byly na Moravě a ve Slezsku neobyčejně zdařilé.⁶⁴⁾ Provolávání zdaru Říjnové socialistické revoluci a sovětskému zřízení se ozvala ze všech koutů republiky. Nejen moravská města, ale i moravské vesnice se postavily za Sovětský svaz, na jeho ochranu proti imperialistickým válečným choutkám. Připomeňme si aspoň slova z projevu v Křenovicích u Slavkova:⁶⁵⁾ „Kdyby však bylo proti Rusku něco podniknuto, půjde vše od dětí do starců se zbraní v ruce na ochranu své dělnické vlasti a se zlou by se potázal, kdo by proti Rusku něco podnikl. A nejen Rusko, ale celá dělnická internacionála světa by se postavila jako jeden muž proti útokům na Rusko a nevím, zda by se někdo lesem bajonetů do srdce Ruska dostal.“ A tak tomu bylo všude.

Sotva opadla vlna oslav Říjnové revoluce a socialistického budování v Sovětském svazu, hned se vyskytla jiná příležitost k obdobným projevům v Československu. Byla to souhlasná akce KSČ s odsouzením činnosti Trockého a Zinověva a celé oposice, která se v bolševické straně a sovětské vládě tehdy vytvořila. V Brně na příklad po projevu Klementa Gottwalda se usnesla všeplenární schůze komunistů na tom, že bude neochvějně podporovat leninskou linii strany a souhlasila s vyloučením zmíněných osob z VKS(b) a s odsouzením celé oposice:⁶⁶⁾ „Odmítáme a odsuzujeme co nejostřeji snižování vymožeností Říjnové revoluce ruskou oposicí pod vedením Trockého a Zinověva. Kdo pochybuje o socialistické výstavbě SSSR pod vedením ruské komunistické strany, není komunistou, nýbrž menševikem . . . Vyslovujeme úplný souhlas s postupem ústředí KSČ a krajského výboru v otázce oposice a boje za leninskou linii v KSČ.“

V těchto listopadových a prosincových dnech roku 1927 se podstatně zvětšily a zmasověly znalosti o Sovětském svazu. Pronikly na moravskou a slezskou vesnici a dopomohly tak k dalšímu sblížení proletářského města a poloproletářské vesnice. Do značné míry se splnil i plán KSČ získat co nejvíce indiferentních dělníků a rolníků a příslušníků strany sociálně demokratické. Československo slyšelo v těch dnech mnoho projevů z úst právě těchto dělníků a s radostí můžeme konstatovat,

že si nezahlavily s projevy přesvědčených komunistů. V názorech na Sovětský svaz se v Československu vytvářela jednotná fronta pracujícího lidu. Lid Československé republiky se pod vedením KSČ hlásil hrdě ke Komunistické Internacionále. Znovu osvědčil a veřejně demonstroval své sympatie a lásku k Sovětskému svazu. Žádal, aby i v Československé republice nastala doba socialistické revoluce a éra mírového budování socialismu. Ve všech projevech zněl pak jeden hlas; ochota hájit Sovětský svaz a jeho socialistické vymoženosti do poslední kapky krve, ochota položit život za první diktaturu proletariátu na světě.

Od konce dvacátých let stála otázka ochrany Sovětského svazu před válečnými choutkami světového imperialismu v popředí všech komunistických a dělnických stran na světě. Také KSČ se jí co nejintenzivněji zabývala a československý lid k ní okamžitě zaujímal nekompromisní stanovisko. Nebylo se čemu divit. Vždyť světem proběhly události, které dávaly tušit, že nová válka proti Sovětskému svazu je za dveřmi. Bylo lze jí zabránit pouze vytvořením jednotné proletářské fronty a sjednocením mezinárodního dělnického hnutí pod prapory Komunistické Internacionály v Moskvě. O to usiloval svým podílem i lid Moravy a Slezska. Po prvé se masově ozval u příležitosti protisovětských událostí v Číně, Anglii, Polsku atd. a za čínské revoluce. Rovnost v dubnu 1927 prohlásila:⁶⁷⁾ „Dovedou-li imperialisté situaci k vypuknutí války, jestliže masy pracujících, vykořisťovaných a potlačovaných nebudou ji moci zabránit, pak musí vynaložit vše, aby ji využili k tomu, že by systém válečných, imperialistických provokací byl odstraněn jednou provždy. Podotýkáme však, že i válce je možno zabránit, sjednotí-li se proletariát do mohutné jednotné fronty za účelem odstranění válečných plánů imperialistických. Ruce pryč od sovětského Ruska a revoluční Číny! Ať žije jednotná fronta všech pracujících měst a venkova proti imperialistickým lupičům! Ať žije protimperialistický svazek ruské a čínské revoluce!“

Problém obrany Sovětského svazu a jeho socialistického hospodářství, problém diktatury proletariátu, stal se nejživotnější otázkou v činnosti Komunistické strany Československa. Spojovala ji se všemi ostatními svými záležitostmi a starostmi, týkajícími se zejména postavení dělnictva a rolnictva v republice; a nebylo jich málo. Připomeňme si alespoň několik typických příkladů z manifestací na Moravě a ve Slezsku za světový mír, za ochranu Sovětského svazu.

Tak např. 14. prosince 1927 konala KSČ v Brně-Husovicích veřejnou schůzi, na níž členové československé delegace do SSSR vyprávěli o životě sovětské mládeže.⁶⁸⁾ V usnesení bylo vysloveno zjištění, že jedině v Sovětském svazu se život dělnické a rolnické mládeže postupně stále zlepšuje. Celkového zlepšení poměrů v SSSR se obávala buržoasie na celém světě. Proto usilovala o zničení států dělníků a rolníků. Připravovala proti Sovětskému svazu novou imperialistickou válku. Na tuto skutečnost odpovídali dělníci z Brna-Husovic výzvou k ochraně Sovětského svazu a volali: „Pryč s válečnými štváči proti SSSR, ať žije a sílí Sovětský svaz, první stát dělníků a malých rolníků!“

7. listopadu 1929, v den 12. výročí vzniku sovětské vlády, zastavili dělníci na Moravě a ze Slezsku práci na znamení protestu proti válečným manévřům, namířeným proti Sovětskému svazu. Postavili se tak na revoluční obranu „jediné vlasti proletariátu“.⁶⁹⁾ Brněnští dělníci, shromáždění u příležitosti těchto oslav, poslali sovětským proletářům a rolníkům tento pozdrav: „Dělnictvo, shromážděné na veřejném projevu KSČ, posílá u příležitosti 12. výročí proletářské revoluce ruské všem dělníkům, rolníkům a vojákům Sovětského svazu svůj proletářský pozdrav. Jak celý imperialistický svět a jeho sociálfašističtí nádeníci nenávidí a ohrožují první stát dělníků a rolníků, tak milují třídně uvědomělí dělníci a rolníci Sovětský svaz a budou ho v každém případě proti všem nepřátelům hájiti.“⁷⁰⁾ Snad bude vhodné připomenout při té příležitosti, že zrak československého lidu nebyl upřen pouze na Sovětský svaz. Nezapomínal ani na život v ostatních zemích. Sledoval zejména útlak pokrokových vůdců dělnického hnutí v sousedních i vzdálenějších kapitalistických státech. Nejednou současně s protestem proti válce se Sovětským svazem připojoval i nekompromisní usnesení či výzvu na záchranu politických vězňů, ať už v Maďarsku, Německu, Bulharsku, Polsku či Jugoslavii. KSČ zapojovala tak náš pracující lid do akcí Mezinárodní rudé pomoci. Byla to jedna z ukázek a důkazů, že rusofilství českého dělnického hnutí bylo vskutku prováděno a myšleno v duchu proletářského internacionalismu.

Více než dva tisíce ostravských dělníků pozvedlo svůj hlas na obranu Sovětského svazu ještě koncem roku 1927. Nadšeně uvítali slova jednoho z tehdejších řečníků: „Zkušenosti ze světové války žijí v představách pracujícího lidu, ví za co se tolik lidské krve bestialně utratilo, v důsledku toho ví pracující lid, jakým způsobem se bude brániti proti jakékoli válce proti Sovětům.“⁷¹⁾ Zraky ostravského dělnictva byly obráceny k Sovětskému svazu a jejich ruce byly připraveny chopiti se kdykoli zbraní na jeho obranu. Bylo přesvědčeno, že i jemu se brzy podaří vztýčiti ve své vlasti vítěznou vlajku na troskách kapitalistického společenského řádu. A věděli dobře, že se jim to může zdařit jen v jediném případě: zůstane-li Sovětský svaz neporušen, umožní-li mu spolu s mezinárodním proletariátem mírové budování socialistického hospodářství.

Na počátku třicátých let se situace v mezinárodních vztazích přiostrčila. Postarala se o to zejména hluboká a velmi svízelná celosvětová hospodářská krize. Tím častěji se z Moravy a Slezska ozývaly odhodlané hlasy pracujícího lidu, svědčící o připravenosti odrazit jakýkoli útok imperialistů proti Sovětskému svazu. Přerovští dělníci ku příkladu vše souhlasili se slovy komunistického tajemníka Antonína Bukače: „Buďte jisti, že sáhne-li kapitalista mečem na Rusko, mezinárodní proletariát jej odrazí!“ Přerovští dělníci se cítili být ústrojnou součástí mezinárodního proletariátu, pokud šlo o tuto záležitost s SSSR.⁷²⁾ Čím více hrozilo válečné nebezpečí Sovětskému svazu, tím usilovněji se KSČ starala o to, aby Sovětský svaz navštívilo z Československa co nejvíce početných delegací. Oprávněně se domnívala, že přesvědčit všechny lid o nutnosti bránit Sovětský svaz, znamenalo poznat

co nejvíce pravdy o něm. A tuto pravdu získával československý lid nejčastěji a nejvěrohodněji od delegací z vlastních řad. V boji za ochranu Sovětského svazu měly Komunistické straně Československa účinně pomáhat — a také pomáhaly — buňky Svazu přátel Sovětského svazu, které se v třicátých letech všude na závodech začaly tvořit a intensivně politicky pracovat. Zmíněné veřejné projevy československých delegátů vrátivších se ze SSSR končily usnesením „Co se děje v Sovětském svazu“, které vyjadřovalo se vši stručností nálady a smýšlení československého lidu. Také lid na Moravě a ve Slezsku si byl vědom vážnosti chvíle, kdy se imperialistické mocnosti snažily nezakrytě vyvolat válečný konflikt, který by byl přerostl ve světovou válku. Tato válka měla v první řadě zahladit ze světa Sovětský svaz. Lidé si byli vědomi i jiné formy válečných úkladů proti SSSR. Byla to snaha rozvrátit sovětské hospodářství prostřednictvím zahraničně obchodních styků s ním. Proletářská Morava a Slezsko však vyslovily opět neochvějně své sympatie veškeré práci a hrdinnému boji dělníků a rolníků v Sovětském svazu. Současně s tím vším se ozvaly i nespokojené hlasy s protisovětskou činností československé vlády, která se odhodlala zakázat činnost Svazu přátel SSSR. Dělníci ubezpečovali, že zůstanou „věrnými přáteli Sovětského svazu přes všechny zákazy, přes všechny štvánice“.⁷⁴) Dělníci moravské Vysočiny vystoupili ku příkladu též velmi kriticky proti zákazu Svazu přátel SSSR a spatřovali v tomto činu otevřené přiznání československé vlády, že má přímou účast na mezinárodních přípravách, k napadení SSSR. Také dělníci Vysočiny jako konečně z celé ČSR se všichni jednoznačně na veřejných shromážděních KSČ řadili do obranné fronty Sovětského svazu a stávali se přes veškerý zákazy československé vlády jeho nejlepšími přáteli. Volali vstříc nastávajícímu politickému vývoji: „Ať žije jednotná obrana Sovětského svazu! Ať žije jednotný boj pracujících celého světa!“⁷⁵

V roce 1931 vyskytlo se mnoho projevů dělnictva na Moravě, které se dotýkaly jednak připravované intervence vůči Sovětskému svazu, jednak záškodnické činnosti některých vnitřních ruských kontrarevolucionářů, placených a řízených pochopitelně ze zahraničí. Tenkrát to byla Francie a Anglie, které do nich investovaly peníze. Zejména mládež na Moravě se iniciativně chopila těchto případů v Sovětském svazu, vysvětlovala je na svých shromážděních a usnášela se na rozhořčených protestech proti záškodnické činnosti v SSSR. Slibovala, že učiní vše, aby společně s dělnickou třídou Československa zmařila plány světového imperialismu. Ruku v ruce s tím protestovala proti předvojenské výchově mládeže v Československu. Dobře pochopila, že ji vláda připravuje proto, aby spoutala mladý revoluční proletariát a mohla jej vehnat na válečná jatka proti Sovětskému svazu.⁷⁶) Současně se komunistická mládež snažila získat do svých řad mládež sociálně demokratickou. Usnesení o tom psalo: „Protestujeme co nejrozhodněji proti zrádcovské, škůdnické intervenční činnosti sociálfašistů. Vyzýváme všechny mladé dělníky, dosud organizované v soc. dem. mládeži, aby jako protest proti boji jejich vůdců, proti vlasti všech pracujících, vystoupili ze svých organizací a zařadili se do revoluční fronty!

Zdravíme hrdinný sovětský proletariát a slibujeme, že učiníme vše, abychom v rozhodujícím okamžiku stáli aktivně po jeho boku!“

Komunistická mládež využívala každoročně zejména Mezinárodního dne mládeže (1. září), aby demonstrovala proti přípravám na novou imperialistickou válku, na válku proti socialistickému SSSR. Všeobecně pak Komunistická strana využívala 1. srpna, „památného“ dne vzniku první imperialistické války. Tento den se stal symbolicky dnem manifestací lidu proti blížící se válce. V mládežnických politických akcích šla nejednou vzorem a příkladem mládež Ostravska — Karvínska. Tak tomu bylo například v roce 1932, kdy konference pracující mládeže na Orlovsku a Karvínsku vydala bojové prohlášení: byla to výzva k vytváření speciálních výborů proti imperialismu, které měly současně bojovat proti závodnímu fašismu a reformismu. Byla to výzva proti militarizaci mládeže a proti přípravám nové války. Mládež horlila všemožně proti přepadení Sovětského svazu. Chtěla přispět ke zdaru XV. Mezinárodního dne mládeže v roce 1932 tím, že bude demonstrovat nejen za všechny své domácí požadavky, ale „především proti nové imperialistické válce, jež jest namířena na Sovětský svaz.“⁷⁷⁾

Protiválečná hesla a propaganda nemohly se vyhnout ani vojsku na Moravě a ve Slezsku. Naopak můžeme říci, že v jeho řadách nalézala vždy četné a nadšené přívržence, zejména mezi aktivně sloužící mládeží. Známe mnoho dokladů, kdy KSČ šířila mezi vojskem letáky s protiválečnými hesly a provoláními. Tak například na Rýmařovsku se dochovaly letáky, vyzývající vojáky, aby sabotovali velká vojenská cvičení, která se měla konat na podzim roku 1934. Letáky dokazovaly, že vojenské „manévry“ jsou prospěšné toliko buržoasii, která se chtěla účinně zúčastnit války proti Sovětskému svazu. „Sovětský svaz má být zničen válkou, psalo se v letáku, a vy, dělníci, rolníci a vojáci — nejen v ČSR, ale celého světa — máte provést tento krvavý kšeft pro mezinárodní buržoasii . . . Proti válečným přípravám, proti sociálfašistickým válečným štvácům, budou demonstrovati 1. srpna miliony dělníků a rolníků na celém světě pod vedením komunistické strany! Vy nesmíte zůstatí stranou! Demonstrujte v kasárnách! Demonstrujte svou pohotovost po boku Rudé armády, po boku mezinárodní revoluce, proti mezinárodní i československé buržoasii! Všemi prostředky na ochranu Sovětského svazu!“⁷⁸⁾

Zdá se, že komunistická mládež byla v tomto protiválečném hnutí zvláště aktivním činitelem. Stále mu dodávala potřebný oheň a živost, kterýmižto vlastnostmi sama přímo oplývala. Před Mezinárodním dnem mládeže v roce 1934 pokusila se znovu o vytvoření jednotné mládežnické fronty, která by byla pochopitelně ústřední součástí proletářské jednotné fronty. Brněnská mládež organizovaná v KSČ vydala prohlášení, ve kterém vyzývala veškeru mládež bez rozdílu politického přesvědčení, aby se zapojila jednotně do boje proti válce. Věřila, že všichni mladí lidé nenávidí válku, fašismus. „Postavte se za nás komunisty, abychom dostali slovo, přičiňte se, aby touha všech proletářů, akční sjednocení, se stala skutkem. 1. září . . . se spojí sevřené pěsti komunistických, soc. dem. a národně socialistických

i indiferentních dělníků proti buržoasii, proti fašismu a válce a na obranu Sovětského svazu.“ Současně manifestovali za osvobození německých protifašistických bojovníků v čele s Thälmannem.⁷⁹⁾

Neúnavně hovořili komunističtí funkcionáři před lidem Moravy a Slezska o nutnosti vytvoření jednotné proletářské fronty do boje proti válečným přípravám na Sovětský svaz. Všichni hovořili nadšeně o mírové výstavbě v SSSR, o úspěších sovětského pětiletého hospodářského plánu, o mezinárodní politické situaci. Ta byla stále nepříznivější mírovým snahám SSSR. Otázka války a míru se stala alfou a omegou politického života dělnické třídy. Komunisté zdůrazňovali skutečnost, že Sovětský svaz nikdy nerozšiřuje své ideje a zásady komunismu pomocí Rudé armády, nýbrž vždy hájí zásadu, že o svých osudech musí rozhodovat vždy lid sám. Sovětský svaz nechce válku ani proto, že má nesmírný zájem na tom, aby vybudoval pro svůj lid klidný život, který by byl pln spokojenosti. Sovětský svaz se při tom nebojí evropského fašismu. Připravuje se na obranu a spoléhá na solidaritu mezinárodního proletariátu.⁸⁰⁾

Po všech těchto akcích nebylo divu, že se československý lid opravdově radoval z takového úspěchu zahraniční politiky Sovětského svazu, jakým byl bezesporu jeho vstup do Společnosti národů. Komunisté hrdě rozsávali pravdu mezi lidem o úloze Sovětského svazu na ženevských jednáních. Měl tam hlavní zásluhu na tom, že Evropa a celý svět nepoznaly válku už na počátku třicátých let. Významný činitel komunistického hnutí na Moravě Josef Juran při rozboru mezinárodní situace v Žabčicích v prosinci 1934 řekl: „Když byl Litvinov pozván na XV. zasedání Společnosti národů, pronesl tam velkou řeč, v níž zdůrazňoval, že Sovětský svaz usiluje o mírovou politiku. Říká se, že tam zbrojí. Sovětský svaz je však stále ohrožen. Rudá armáda ruská není vybudována na výboj, nýbrž aby ochránila Sovětský svaz, aby ochránila výstavbu socialismu. A proto říkají sověťští zástupci: Odzbrojte, neboť je to jediná záruka míru. Německo vystoupilo ze Společnosti národů proto, aby mohlo nekontrolovaně zbrojit. K čemu potřebuje Hitler velkou armádu? Na válku proti Sovětskému svazu! Musíme být vděční Sovětskému svazu za mírovou politiku. Ale na východě se chystá na Sovětský svaz také Japonsko. Proto musí nám záležeti na udržení Sovětského svazu, neboť jinak by zavládl fašismus, nejhorší forma reakce.“⁸¹⁾ Východisko z této neradostné situace spatřoval zase v jednotné frontě všeho mezinárodního proletariátu.

Stejně jako uvítal československý lid vstup Sovětského svazu do Společnosti národů, tak se zadostiučiněním přijal zprávu, že se československá vláda konečně po nesčetných průtazích odhodlala uznat SSSR de jure. Donutila ji k tomu celková mezinárodní situace. Vždyť již byla takřka jediná, která odmítala sovětskou vládu uznat. Hlavní příčinou však, která ji nakonec přiměla k tomuto kroku, byla neutěšená hospodářská situace. Nebyla veliká naděje na to, že se Československá republika brzy dostane z důsledků hospodářské krize. Kapitalističtí podnikatelé stále nutili vládu, aby konečně normalisovala vztahy mezi oběma zeměmi, neboť to byl

předpoklad k podepsání československo-sovětské obchodní dohody. Ta se uskutečnila až v roce 1935. Třeba však hned říci, že českoslovenští kapitalisté přišli již pozdě. Buržoasní vláda jim tak dlouho odpírala větší možnost obchodování se Sovětským svazem, až promeškali vhodnou chvíli. Oni chtěli ze svého stanoviska využít sovětského hospodářství k umírnění vlastní krize. To by se jim bylo podařilo, kdyby začali aktivně obchodovat hned ve dvacátých letech. Druhým cílem bylo úsilí narušovat pomocí obchodních styků sovětské hospodářství. Ale i tento záměr mohl se snad setkat s určitými výsledky jedině v počátečním vývojovém stadiu sovětské vlády. Rozhodně ne až po úspěšném ukončení pětiletého plánu. Než se obchodní styky ČSR a SSSR po podepsání dohody z roku 1935 rozvinuly, již klepala na dvěře světová válka, která zase zvrátila celý vývoj. Obchodní dohoda byla tudíž hlavní pohnutkou pro československou vládu, že v roce 1934 uznala Sovětský svaz de jure.

Nakonec bude třeba se zmínit ještě o jedné důležité věci. Totiž o ohlasu pětiletého hospodářského plánu v českém dělnickém hnutí. Sovětská pětiletka probudila hned na samotném počátku své existence živý zájem československého lidu. Třeba říci, že KSČ stačila tento zájem nasytit. Jak jinak, než znalostí dostatečného množství konkrétních faktů o tomto grandiózním plánu. V roce 1929 v souvislosti s obvyklými školami leninismu ve dnech 12. výročí Velké říjnové revoluce, dověděli se dělníci na Moravě a ve Slezsku základní fakta o sovětské pětiletce. Byla dosti podrobná. Od samotného počátku komunisté na Moravě a ve Slezsku zdůrazňovali, že pětiletý hospodářský plán v Sovětském svazu byl vypracován na vědeckých podkladech, že to nebylo nic náhodného. Zprávy KSČ hovořily o tom, že „direktivy“ pětiletky pro hospodářský a kulturní život SSSR se týkají hlavně „produkce“, tj. zvýšení průmyslové a zemědělské výroby a vzájemného jejich poměru; „cirkulace“ vnitřního a zahraničního obchodu, dopravy a úvěrové organizace; „životní úrovně pracujících“, tj. dělnických mezd, regulace cen, zejména cen obilí atd.; „vzrůstu socialistického sektoru“; „investic z technického a sociálního hlediska“; „racionalisace“, tj. zvýšení produktivity práce, optimální úpravy pracovní doby atd.; „kulturního plánu“. tj. likvidace analfabetismu a vyučení dostatečného množství kvalifikovaných sil. Realisaci pětiletky zajišťovala podle mínění KSČ politická podpora, kterou poskytovala sovětská vláda a komunistická strana. Vláda i strana se mohly opírat o zainteresovanost širokých mas sovětských pracujících, která se projevovala hlavně v iniciativě, socialistických soutěžích apod. Dá se říci, že československý lid byl od prvopočátku přesvědčen, že sovětská diktatura proletariátu je s to zajistit uskutečnění velikého a rozsáhlého pětiletého plánu.⁸²⁾

Pokud šlo o hlavní obsah pětiletého plánu SSSR, seznámila KSČ lid přibližně s těmito skutečnostmi. Jestli průmyslová výroba činila v posledním roce před realizací pětiletky, tj. 1927-28, 8 miliard rublů (počítalo se s kursem 1 rubl = 17 Kčs), pak v posledním roce pětiletky měla činit 43 miliard rublů. Průmyslová výroba měla vzrůst o 180 %. Z podrobnějších údajů uveďme, že např. výroba

strojů měla stoupnout o 250 %, výroba hospodářského nářadí pro zemědělské práce dokonce o 300 %. Průmysl měl za 5 let dodat zemědělství 300 tisíc nových traktorů, kdežto před pětiletým plánem jich pracovalo na sovětských polích ne více než 32 tisíce. V dolování uhlí měl Sovětský svaz předstihnout např. Francii a zařadit se tak na čtvrté místo na světě. Pětiletka počítala s tím, že do sovětského průmyslu bude vloženo nově 16,4 miliardy rublů. V předchozích pěti letech (1923 až 1927) mohla sovětská vláda vložit pouze 4,4 miliardy rublů. Značnou měrou měla se zvýšit i zemědělská výroba. Poslední rok pětiletky počítal např. v úrodě obilí o 30 milionů tun pudů více. Daleko více než dosud měla vzrůstat produkce tzv. technických kultur; lnu, cukrovky, olejových semen atd. Jestliže sovětská vláda věnovala na technický rozvoj zemědělství v pětiletí 1923—1927 15 miliard rublů zvýšila tuto částku pro pětiletý plán na 23 miliard rublů. Veliké změny měl zaznamenat pětiletý plán, i pokud šlo o další socialisaci výroby. Velkoprámysl, doprava, velkoobchod a některé jiné nejzákladnější sektory měly se ocitnout plně v rukou socialistického budování. Jedním z hlavních úkolů v tomto smyslu byla však socialisace zemědělské výroby. Celkově chtěla pětiletka socialisovat 15 % této výroby. V oné části výrobků, které šly na trh, pak 43 %. Jedna čtvrtina hospodářství měla se za 5 let plánu spojit v kolchozní výrobu, vybavenou moderními hospodářskými stroji.

Mzdy dělníků se měly za pětiletku zvýšit o 71 %. Sovětský průmysl měl celý přejít na sedmihodinovou pracovní dobu. Celkově chtěla sovětská vláda vložit do sovětského hospodářství v průběhu pětiletky 65 miliard rublů. „To jsou čísla přímo astronomická, nad nimiž se nám točí hlava“ — psala KSČ. Zato buržoasie přijala pětiletý plán s posměchem, poněvadž nevěřila, že by něco podobného byla s to sovětská vláda zvládnout, uskutečnit. Pracující lid však Sovětskému svazu věřil. Připomínal příklady z minulosti, kdy se buržoasie také smávala — např. Leninovu plánu elektrifikace SSSR — a přesto sovětská vláda vždy splnila, co svému lidu slíbila. Komunisté Moravy a Slezska chápali pětiletý sovětský plán jako výzvu k proletariátu celého světa, aby následoval příkladu SSSR, aby vkročil na cestu socialistické revoluce. Chápali, že pětiletý plán bude prosazen jen v nejostřejším boji s kapitalistickým světem. Kapitalisté se jím pochopitelně cítili ohroženi, i když mu nedůvěřovali a vysmívali se. Lid Moravy a Slezska dobře chápal, že sovětské dělníci a rolníci budou musit svést dvě bitvy. Jednu na domácí frontě: proti kulakům, zbytkům buržoasie, proti církvi i části inteligence. Pevně věřili, že si sovětská vláda a sovětský lid s těmito živly poradí sám, že je přemůže svou nadšenou prací. Pětiletka byla na druhé straně důležitým činitelem mezinárodního dosahu. V tomto ohledu náš lid souhlasil s vyjádřením své komunistické strany: „Avšak proletariát celého světa je přesvědčen, že budování socialismu v SSSR je jeho věcí, že válečný útok na SSSR byl by válkou proti němu. Třídní boje posledních let ukazují, že stále širší masy proletariátu docházejí k přesvědčení, že proletariát musí jíti po téže cestě, kterou mu ukazuje proletariát SSSR a Komunistická Internacionála. Proti

upadajícímu kapitalistickému světu, proti rozkládající se kapitalistické stabilisaci, proti anarchistickému systému kapitalistického hospodářství stojí SSSR — země bouřlivého vzrůstu výrobních sil a gigantických úspěchů socialistického budování, země socialistického hospodářství.“ Za tuto zemi, za uskutečnění pětiletého plánu, byl ochoten jít náš lid vedený KSČ do revolučního boje proti buržoasii, sociálfašismu a jiným činitelům imperialismu.

To byla jen malá ukázka toho, jak byl náš lid informován o pětiletém hospodářském plánu v SSSR hned v prvním roce jeho života. O sovětské pětiletce se pak postupně hovořilo na mnoha veřejných shromážděních. Zvláště českoslovenští delegáti v SSSR po svém návratu do vlasti seznamovali lid s pokračováním pětiletky, s novými úspěchy sovětského socialistického hospodářství. Uvedeme aspoň několik typických příkladů. Jeden z konce roku 1930, který byl charakteristický tím, že se v něm vyjádřili k pětiletce SSSR nejen dělníci, ale na prvním místě malorolníci. Stalo se tak na schůzi rolníků a dělníků ve Starém Městě 2. XI. V usnesení této schůze čteme např. slova:⁸³⁾ „My malorolníci a dělníci bez rozdílu polit., nábož. a národ. přesvědčení . . . s potěšením bereme na vědomí zprávy dělnické delegace z SSSR o postupu socialisace a skvělého pětiletého plánu ve prospěch jak malorolníků, tak i dělníků a plně odmítáme všechny lži a fašse nepřátelů Sov. Ruska o útisku rolníků a dělníků. Stavíme se plně za Sovětský svaz, kde vládnou sověty dělníků a pracujících rolníků.“

Nejen rolníci a dělníci, také pokroková inteligence zaujala kladné stanovisko k sovětské pětiletce. Připomeňme jen četné projevy profesora Jiřího Krohy, který několikrát navštívil Sovětský svaz a vždy po návratu o něm nadšeně hovořil na mnoha veřejných shromážděních Moravy a Slezska. V červenci 1931 přednášel např. ve Znojmě.⁸⁴⁾ Ze svého stanoviska technika zdůrazňoval zejména tu skutečnost, že se sovětský inženýr může spolehnout na sovětského dělníka, který mu při realizaci plánů nikdy neučiní žádné obtíže a proto si „troufá na práce v měřítku utopie“. Byl si vědom, že sovětská pětiletka je dílem vědy. „U nás se nechce věřit — říkal dále prof. Kroha — že ruský dělník je nadšen výstavbou moderního Ruska. Tvrdí se, že je do práce nucen. Avšak návštěva v jediné z ruských továren přesvědčí každého o nadšení, s jakým ruský dělník pracuje. Toto nadšení dalo kapitalistickému světu ránu a proto se uchyluje k nepravdám.“ Hovořil o velikoleposti technického plánu v SSSR, o tom, že industrialisaci je v Sovětském svazu vidět na každém kroku.

V lednu 1932 přednášel o plnění sovětské pětiletky před mnoha sty dělníků Ostravska-Karvínska B. Šmeral.⁸⁵⁾ Vysvětlil, proč musila sovětská vláda pětiletým hospodářským plánem soustředit veškeru energii především na výstavbu těžkého průmyslu. Uváděl rozdíl mezi plány kapitalistů a Sovětského svazu. „Pětiletý plán jest ovládán ocelovou vůlí vlády a celého lidu. Kapitalistické státy budovaly svůj průmysl půjčkami, olupováním kolonií a válečnými úhradami.“ Informoval také ostravsko-karvínské dělníky, že sovětské dělníci a rolníci splní pětiletý plán v době

ještě kratší, dokonce za čtyři roky. Hovořil již dokonce o druhém pětiletém plánu, na němž se začalo v SSSR pracovat. Měl povznést materiální úroveň sovětského lidu na trojnásobek úrovně z konce první pětiletky.

Z veřejných projevů o sovětské pětiletce připomeňme ještě jedno shromáždění, a to 18. dubna 1932 v Brně. Hlavní řečník Bedřich Václavek úvodem dokazoval, že sovětská pětiletka bude skutečně splněna za čtyři roky. Zdůrazňoval, že plán není jen nějakým nepředloženým pokusem, nýbrž velice dobře a do podrobností uváženou záležitostí, která vychází ze základů vědeckého socialismu. Václavek hovořil s nadšením o úspěších sovětského lidu v plnění pětiletky a uvedl základní výsledky v jednotlivých oborech. Končil tím, že industrialisace v Sovětském svazu nabyla takových rozměrů, že se již SSSR stal v průmyslové výrobě druhým státem na světě.⁸⁶⁾

Neméně přesvědčivě psal mnohokrát i komunistický tisk na Moravě a ve Slezsku. Příkladem může být článek Rovnosti z konce roku 1932 o tom, jak žil sovětský dělník na konci pětiletého hospodářského plánu.⁸⁷⁾ Poněvadž pětiletka počítala v první řadě s výstavbou těžkého průmyslu, nemohl sovětský dělník po jejím uskutečnění žít ještě „v přepychu a rozkoši“. Teprve druhá pětiletka měla počítat větší měrou s výrobou pro spotřebu. Splnění pětiletky si vyžádalo mnoho osobního obětování. Válečné nebezpečí ještě k tomu nutilo sovětskou vládu, aby vytvořila rezervní fond k zásobování armády pro případ války atd. Ani kolektivní hospodářství, která se právě tvořila, nepracovala bezvadně; musila překonávat nejednu obtíž a překážku. „V Sovětském svazu pracující vedou zatím skromný, jednoduchý, v některých případech možno říci drsný život, ale v úplném rozporu se skutečností a pravdou jest, co se u nás nyní stále častěji píše o hrůzách a hladu apod. Každý člověk, jenž pracovat chce, práci dostane a má existenci zajištěnu.“ Jak vidět, Rovnost informovala strážlivě, ale zato pravdivě. Nejkrásnější bylo, že její zprávy nikdy nepostrádaly optimismu a pevné víry v tu nejlepší brzkou budoucnost, jakou svému lidu sovětská vláda zajistí, jakou si ji sovětský lid pod jejím vedením vybuduje. V roce 1934 dostávali pak naši pracující již informace o druhém pětiletém plánu.⁸⁸⁾

Co nového přinesl vývoj v letech 1917–1934 pro československo-sovětské vztahy v dělnickém prostředí? Je beze vši pochyby, že nejvýznamnějším rysem byla zvýšená revolučnost. Revolučnost pracujícího lidu, který dával stále více, častěji a nepopíratelně se vši vážností a opravdovostí najevo, že je ochoten pozvednout zbraň na záchranu Sovětského svazu. Byl ochoten nasadit život pro zachování sovětské vlády, pro udržení míru na světě, který by zaručil Sovětskému svazu vybudovat socialistické hospodářství. Ačkoli se komunistům nepodařilo zcela vytvořit jednotnou proletářskou frontu, přece jen byla dělnická třída celého světa dosti silná, že v čele se Sovětským svazem odvrátila na počátku 30. let vážné válečné nebezpečí. Svůj podíl na tom měl i pracující lid Moravy a Slezska. Toto období ještě přesvědčivěji dokázalo, že rusofilství československého dělnického hnutí mělo

charakter proletářského internacionalismu. Vždyť existence Sovětského svazu, první diktatury proletariátu na světě — kterou chtěl pracující lid zaštitit třeba svými těly, neměla být samoučelná. Proletariát oprávněně věřil — a mohl se v tom na Sovětský svaz vskutku plně spolehnout — že mu dopomůže kdekoli jinde na světě vybudovat desítky a stovky dělnicko-rolnických vlád. Evropský proletariát vyvíjel dokonce již plány na vytvoření evropského svazu socialistických republik.

Jen stručně třeba ještě říci, že československý lid věděl v tomto období o životě v Sovětském svazu všechno podstatné. Nic mu neuniklo a o všechno se neobyčejně živě zajímal. Jeho informace se zlepšily, mnohonásobně zvětšily oproti předchozím obdobím. Už proto, že měl možnost posílat své zástupce do Sovětského svazu. Komunistický tisk a členové četných delegací rozsévají pak pilně po celé republice sémě pravdy o SSSR. Neskrblili chválou a nadšením, ale nezastírali ani těžkosti, nedostatky. Nikdy však nepřestali věřit, že konečným výsledkem bude vybudování socialismu a komunismu, a že tento cíl na sebe nedá dlouho čekat. Pokud pak šlo o vliv a působení těchto znalostí na dělnické revoluční hnutí v ČSR, stačí snad k přesvědčení o jeho velikosti, aktivitě a plodnosti jedno. Uvědomit si znovu, že největší touhou československého lidu, vedeného Komunistickou stranou Československa bylo následovat Svaz sovětských socialistických republik na jeho cestě k socialismu a komunismu.

C. ČESKOSLOVENSKO-SOVĚTSKÉ PŘÁTELSTVÍ V PŘEDVEČER DRUHÉ SVĚTOVÉ IMPERIALISTICKÉ VÁLKY

Období před druhou světovou imperialistickou válkou nepřineslo ve vývoji čsl.-sov. přátelství v proletářském revolučním hnutí nic podstatně nového. Všechny charakterové rysy, které se objevovaly v průběhu let 1935—1938, se zrodily už v předchozí etapě. Ovšem v některých směrech se umocnily či vzaly na sebe ještě vyhraněnější podobu.

Je pochopitelné, že se v první řadě znovu a znovu rozšiřovaly vědomosti naší komunistické strany a dělnictva o Sovětském svazu. V první řadě zaujaly komunistický tisk a náš lid zprávy o druhé sovětské pětiletce. Jejich charakter a průběh byl v podstatě stejný jak jsme jej poznali v souvislosti s prvním pětiletým plánem Sovětského svazu. Ze zpráv z nových oblastí byly nejzajímavější informace o sovětské ústavě a volbách.⁸⁹⁾ Pro dělnické hnutí v Československu bylo významné a důležité už to, že komunistický tisk oznámil stěžejní body nové sovětské ústavy. Právo na práci, právo na zotavení, právo na starobní, nemocenské a invalidní zaopatření, právo na vzdělání atd. Ženám byla zaručena stejná práva jako mužům, ústava vyhlášovala úplnou rovnost národů apod. Již tato opatření skýtala naprostou záruku, že jejich tvůrcem nemohl být nikdo jiný než socialistický stát, socialistická diktatura proletariátu. Ústava vyhlášovala to, po čem nejpokrokovější proletariát toužil na celém světě; celá sovětská země byla majetkem pracujícího sovětského lidu. Sovětská ústava byla chápána na Moravě a ve Slezsku v komunistickém hnutí jako nejdemokratičtější dekret, který kdy vláda v dějinách lidstva vydala. Komunisté neobyčejně vyzvedávali skutečnost, že Sovětský svaz byl státem na základě dobrovolného spojení rovnoprávných svazových republik. „Nová sovětská ústava, která byla vypracována pod přímým vedením soudruha Stalina, znamená historický čin v dějinách dělnické třídy a v dějinách celého lidstva.“ Tak např. hodnotil sovětskou ústavu Ostravský denník.

O rok později, v roce 1937, psal komunistický tisk Moravy a Slezska neméně nadšeně o volbách v Sovětském svazu.⁹⁰⁾ Srovnával jejich demokratičnost s reakčním postupem při volbách v kapitalistických státech. Obhajoval sovětskou předvolební kampaň, která byla zcela odlišná podobnému ceremonielu v kterékoli zemi s vládou

kapitalismu. Po výčtu nejrozličnějších růzností a rozdílností mezi volbami v SSSR a západoevropských mocnostech napsal např. Ostravský denník: „Není to všechno dokladem, že sovětské volební právo, že sovětská demokracie stojí podstatně výše než všechny měšťácké demokracie, že jest skutečně nejdemokratičtější? Jen slepý by to mohl nevidět a jen politický podvodník by to mohl popřít.“

Komunistický tisk musil v této souvislosti zaujmout stanovisko ke skutečnosti, že v Sovětském svazu nebylo více politických stran, jak jsme tomu byli zvyklí za kapitalismu. Činitelé kapitalistických států obviňovali Sovětský svaz z nedostatku demokratičnosti. Naopak dělnický tisk přesvědčivě dokazoval, že nikde jinde nemůže být tak široký výběr kandidátů při volbách jako v Sovětském svazu. Kdežto státy s mnohonásobným počtem politických stran nemohly k takovému stadiu vývoje nikdy dospět. Poněvadž Sovětský svaz neznal tuto spleť rozličných politických stran, byl tam i předvolební ruch zcela jiného druhu než v kapitalistických státech. „Není to volební boj o zisky konkurujících stran, ale boj o nejlepšího člověka, o nejlepší lidi, kteří mají stát v čele země socialismu.“ A ještě něco: „Země, která vytvořila nevídanou vnitřní morální a politickou jednotu lidu, nemusí provádět žádných machinací, úplatků atd., má dosti skvělých synů a dcer, kolchozními dojičkami počínaje a učenci světového významu konče, aby těmto kandidátům zajistila jednotnou a nespornou podporu veškerého lidu.“⁹¹⁾ Sovětská ústava a sovětské volby na jejím základě prováděné v roce 1937, se staly novým podnětem a zkouškou ostroiti pera komunistických novinářů a vítanou příležitostí pro nové vyjádření sympatií našeho lidu k Sovětskému svazu.

Hlavním motivem českého rusofilství proletářského revolučního hnutí zůstala i nadále akce za obranu Sovětského svazu proti imperialistickým podněcovatelům války. Komunistická strana využívala všech příležitostí, aby vyjádřila své stanovisko. Pracující lid, shromážděný na 1. máje 1935 v Boskovicích, například odpřisáhl slova:⁹²⁾ „Nenecháme se imperialisty zneužít k novému masovému vraždění a budeme chránit Sovětský svaz, vlast všech pracujících, proti všem imperialistickým lupičům.“ Na Moravě a ve Slezsku proběhlo v letech 1935 až 1938 mnoho veřejných shromáždění, na nichž referovali komunističtí předáci či členové československých delegací v SSSR různého politického přesvědčení o mírové politice Sovětského svazu a válečném nebezpečí z řad imperialistických mocností. Čím více se blížilo vyvrcholení kritické mezinárodní situace, tím vřelejší byly sympatie našeho lidu k Sovětskému svazu a tím odhodlaněji chtěl za jeho existenci bojovat. Na druhé straně veškerá nenávisť se začala soustřeďovat především na hitlerovské Německo, hlavní evropský zdroj válečných příprav.

Na zmíněných shromážděních se jednotliví řečníci velmi sympaticky vyjadřovali o politice sovětské vlády, která uzavírala s mnohými státy v té době pakty o udržení míru a o společné obraně proti útočníkovi. Jedním ze států byla také Československá republika. Komunisté na Moravě správně hodnotili řečené pakty jako oslabující články v řetězu agresivní německé politiky. Pokud však šlo o sovětofilskou

politiku československé vlády, nedali se nikterak oklamat:⁹³⁾ „Důvody pro sověto-filskou politiku ČSR tkví v její těžké zahraniční situaci. Obavy před Hitlerovým útokem postavily ČSR vedle Sovětů. Ale pracující třída má všechna oprávnění k tomu, přilís se na spojení české buržoasie v boji za mír se Sovětským svazem nespolehat. Skutečnou a jedinou zárukou paktu může být jediný poctivý a oddaný spojenec Sovětského svazu a tím je pracující třída Československa. Je povinností pracující třídy Československa vši vahou a energií postavit se za dodržení a splnění paktu.“ Také lid na Moravě a ve Slezsku slíbil, že se stůj co stůj zasadí o to, aby československo-sovětský pakt byl československou buržoasní vládou dodržován, aby jí nebyl pouhým východiskem z nouze. Slíbil, že včas nebezpečí půjde voják z Moravy a Slezska vedle vojáka ze Sovětského svazu.

Mohli bychom uvést z roku 1935 ještě řadu příkladů o tom, jak moravský a slezský lid nelitoval energie na propagandu mírové politiky SSSR. Náš lid dobře věděl, jak Sovětský svaz potřeboval pro sebe mír, aby vkladu vybudoval to, co po vítězství Velké říjnové revoluce započal — socialistický společenský řád. Komunisté viděli stále jediné východisko ve vytvoření jednotné proletářské fronty. Oprávněně. Zvláště rozsáhlé manifestace spatřila Morava a Slezsko v den 1. srpna, který byl zasvěcen komunisty antimilitaristickému boji. Vzpomeňme alespoň příkladu z Ostravy.⁹⁴⁾ Čtrnáct set obyvatel Ostravy a okolí manifestovalo v ten den roku 1935 za světový mír, proti fašismu a nebezpečí nové světové války. Ostravští dělníci složili jednomyslně manifestační mírový slib: „... slibujeme: Zůstaneme věrni myšlence socialismu, boje za mír a za lidská práva. Budeme bránit Sovětský svaz — baštu míru a socialismu. Nedopustíme, aby v Československu zvítězily reakční a fašistické skupiny československo-německé buržoasie. Budeme usilovně tvořit po způsobu francouzského lidu mohutnou lidovou frontu všech socialistických stran a pokrokových organizací. Za mír, za československo-sovětský pakt, za přátelství k Sovětskému svazu, proti fašismu a podněcovatelům imperialistické války. Za chléb hladovějícím, za svobodu českého národa, za vítězství socialismu!“ Titíž manifestující odeslali telegram sjezdu Komunistické Internacionály. Vyjádřili v něm přesvědčení, že Komunistická Internacionála byla pro ně jedinou zárukou mezinárodní solidarity a ochrany malých národů; mezi nimi samozřejmě i Československa. S největšími sympatiemi přijali usnesení sjezdu KI o sjednocení dělnické třídy, o vytvoření lidové fronty proti imperialistické válce.

Zajímavý byl projev těšínských Poláků 3. srpna 1935 v Karvinné.⁹⁵⁾ Manifestačně se přihlásili k Sovětskému svazu a jeho boji za mír, k československo-sovětskému paktu. Naopak zavrhlí jednotně spojení polského fašismu s Německem. Prohlásili, že bojují „proti polskému fašismu, který zaprodává Hitlerovi kůži polského národa. Těšínsko stojí na straně Sovětského svazu. Těšínsko stojí za československo-sovětským paktem. Náš první spojenec je český a německý proletariát a s ním — po boku Sovětského svazu — budeme bojovat za svá práva.“

Zakončíme vývoj z roku 1935 příkladem z Brněnska.⁹⁶⁾ 18. září manifestovalo

v Brně 1.200 občanů za mír, za obranu Sovětského svazu, proti fašismu a všem jeho důsledkům či průvodcům. Jan Šverma jako jeden z řečníků upozorňoval na zvláště nebezpečné postavení Československé republiky, která se ocitla uprostřed fašistické Evropy. Litoval, že také v ostatních státech nešel vývoj po první světové válce „cestou Lenina; nemluvílo by se dnes o fašismu“. Šverma vyhlásil jménem Komunistické strany Československa, že dělnická třída bude bránit republiku proti fašistickému Německu. Komunisté byli odhodláni bránit všechny návrhy československé vlády, které by sloužily pracujícímu lidu. V aktivní obraně republiky spatřovali možnost dát lidu chléb, zajistit legalitu komunistického hnutí, zajistit rovná práva všem národům v ČSR, zamezit tvoření fašistických skupin a upevnit československo-sovětské přátelství. V telegramu Klementu Gottwaldovi slíbil brněnský lid jednotnou frontu a rozdrčení fašismu. Celá brněnská manifestace probíhala pod heslem, které bylo často skandováno shromážděnými masami lidu: „Moskva volá milióny! Proletáři všech zemí, spojte se!“

Užijme ještě jednou příkladu brněnského lidu, který jakoby za celou Moravu a Slezsko, za celou Československou republiku sliboval v den 19. výročí trvání sovětské vlády:⁹⁷⁾ „Vyzýváme všechny brněnský lid, aby v okamžiku příprav německého fašismu k útoku na republiku . . . se sjednotil ve velkou nerozbornou lidovou frontu všech antifašistů a republikánů. Sjednocení vejdemo do boje, sjednocení srazíme ruce velezrádcům, kteří trhají náš svazek se Sovětským svazem a s Francií. Lidové fronty . . . Slibujeme, že napneme síly, že vytvoříme Lidovou frontu za chléb, práci a svobodu, že nikdy nevydáme Brno a republiku fašistům!“

Ještě více a intenzivněji rozpoutala KSČ protiválečnou činnost v době války ve Španělsku. S jakými pocity sledoval lid na Moravě a ve Slezsku intervenci fašistických států ve Španělsku a na čí straně byl, to nejlépe a snad nejprecisněji vyjádřil ve svém usnesení lid Ostravska.⁹⁸⁾ Po projevu Klementa Gottwalda vyslovil ostravský proletariát své sympatie španělskému lidu a prohlásil mimo jiné: „Vítáme, že vláda Sovětského svazu vystoupila proti vojenské intervenci fašistických států ve Španělsku a plně solidarizujeme s jejím postupem . . . S rozhořčením odmítáme štvavé útoky proti Sovětskému svazu pro jeho právní zákroky ve prospěch španělského lidu, světového míru a demokracie. Naše plná solidarita je na straně Sovětského svazu.“ Tak i v případě hrdinného boje španělského lidu proti světovému fašismu osvědčila se revolučnost českého rusofilství a českoslovenští komunisté se jednoznačně přihlásili k politice SSSR, která byla na straně španělských bojovníků.

Není úkolem úvodní a přehledné studie zabývat se všemi příklady z vývoje českého rusofilství. Bylo by to obtížné i v podrobné monografii. Spokojíme se prozatím s vylíčením typických příkladů k jednotlivým nejvýznamnějším událostem. Přejdeme proto až k roku 1938, k roku, v němž se s definitivní platností ohlásila druhá světová válka. Tím se stal rok 1938 v pravém slova smyslu zkušebním rokem pro historii čsl.-sovětského přátelství. Vždyť byla v sázce existence a samostatnost Československé republiky. Poslední měsíce před vypuknutím druhé světové války

byly základní prověrkou čsl.-sov. přátelství proletářského revolučního hnutí. Jaké byly její výsledky? Ukáže to několik málo příkladů z průběhu komunistických manifestací o mezinárodní situaci a postavení Československa. Zastavíme se nejdříve v Třinci, kde se shromáždilo na manifestaci míru 31. července 1938 dvanáct set občanů. Jako hlavní řečníky vyslala do Třince organizace KSČ Václava Kopeckého, Gustava Klimenta aj. Manifestace začala průvodem, v jehož čele vlály symbolicky čtyři vlajky; československá, sovětská, francouzská a španělská.⁹⁹⁾ Řečníci upozorňovali, že fašismus lstivě nabízel mír Československé republice, jestliže by byla ochotna ustoupit od smlouvy se Sovětským svazem. Jedním dechem však ujišťovali, že se československý lid nedá zničit, že nepodlehne fašismu ani násilím, ani se mu nikdy nevzdá dobrovolně. Václav Kopecký tehdy za všechny komunisty v ČSR řekl: „... nedopustíme, aby někdo s ČSR zacházel jako čachrýš; nedopustíme, aby někdo sáhl na spojenectví s SSSR a na československou armádu“. Na adresu polského fašismu pak vyslovil přesvědčení, že německému „Drang nach Osten“ bylo třeba postavit do cesty nerozborné přátelství lidu československého, sovětského a polského. Proti německému fašismu měla se vysvořit a postavit slovanská fronta sovětsko-československo-polská. Poslanec Gustav Kliment zakončil manifestaci na Těšínsku slovy: „Půjdem kupředu v duchu těch ideálů, které vyjádřil Marx, Lenin a Stálin. Idea míru musí zvítězit. Poslední bitva vzplála, dejme se na slavný pochod za obranu republiky, míru a demokracie.“

Jestliže bychom snad mohli říci, že v Třinci na Těšínsku promluvil celé proletářské Slezsko, bez ohledu na politickou příslušnost a národnost, pak Morava vystoupila 7. srpna 1938 na manifestačním shromáždění v Lišni.¹⁰⁰⁾ Manifestačního průvodu se tehdy zúčastnilo 5.000 osob, tábora lidu pod širým nebem téměř deset tisíc občanů. Manifestace byla opět dílem KSČ a hovořili na ní Josef Juran a Klement Gottwald. Oba shodně prohlašovali, že shromáždění manifestují za mír a neodvislost republiky. Neuznávají mír, který by znamenal porobení českého a slovenského národa. Zejména označují za nepřátele takového míru všechny ty, kdo překážejí jakýmkoli způsobem mírovým smlouvám Československa se Sovětským svazem a Francií. Nakonec lid brněnského kraje odhlasoval v Lišni usnesení, adresované československé vládě: „Lid Brněnska je do krajnosti zneklidněn neustálými ústupky henleinovským zrádcům. Obrací se k vládě s naléhavou výzvou: Odmítněte rázně všechno, co ohrožuje státní svrchovanost, demokratický pořádek a spojenecké smlouvy se Sovětským svazem a Francií. Opřete se o lid a demokraty všech národů státu. Na této cestě vám slibujeme plnou podporu.“

Asi podobným způsobem se ozval lid na Olomoucku, který se shromáždil ve své metropoli 21. srpna 1938.¹⁰¹⁾ V manifestačním průvodu bylo na patnáct set, na shromáždění dva tisíce občanů. O čem jiném mohl hovořit Antonín Zápotocký, než o otázkách války a míru ve světě, o osudu ČSR a jejího poměru k SSSR. S uspokojením konstatoval, že komunisté se vždy hrdě stavěli za existenci Sovětského svazu, ač za to byli persekvováni. Zdůrazňoval, že v současných těžkých chvílích

se jediný SSSR zastával samostatnosti Československa. Závěrem Zápotocký oprávněně tvrdil, že obranu republiky bude nakonec řešit „drobný“ pracující lid. Bylo proto nevyhnutelné pracovat k jeho sjednocení. Antonín Zápotocký končil slovy. „Bez SSSR není možný mír a bez vítězství Rudé armády není myslitelné vítězství demokracie.“

Antonín Zápotocký hovořil v „hodině dvanácté“ pro Československou republiku v Hodoníně. Bylo to 12. září 1938 na početné manifestaci. Vyslovil hlavně neochvějné přesvědčení, že Sovětský svaz „v případě, že bychom byli napadeni, splní svůj slib pomoci nám“.

Není třeba v souvislosti s naším hlavním úkolem rozebírat tehdejší situaci, odpovídat na otázky, proč přes zjevný odpor lidu došlo k válce apod. Pro účely této práce stačí zjištění o vývoji rusofilství komunistů a s nimi sympatisujícího lidu. Bylo jasné nade vší pochybnost, že všechny ty krásné vlastnosti čsl.-sovětského přátelství obstály v prověrce posledních předválečných měsíců a dní.

Manifestační shromáždění na Moravě a ve Slezsku dosvědčila, že smýšlení pracujícího lidu o Sovětském svazu se nezměnilo. Právě naopak. Všechny až dosud získané vědomosti o SSSR, pevná víra ve správnost jeho cesty k socialismu, víra v jeho konečné vítězství atd. — to vše dohromady se přetavilo ve chvílích, kdy Československé republice hrozila záhuba od fašistického nepřítele, v jistotu, že jediným ochráncem československého lidu byl Svaz sovětských socialistických republik. Československo-sovětské přátelství nemohlo vyústit v krásnější závěr, než byla naprostá důvěra československého pracujícího lidu v lid sovětský. Vzájemné city lidu obou slovanských zemí nebyly plané. Přesvědčivě to dokázaly boje v druhé světové válce.

Nakonec snad ještě jeden závěr. Československo-sovětské přátelství nabylo v letech po Velké říjnové revoluci pozvolna ještě jednoho základního charakteru. Jeho stoupenci důvěřovali sovětské socialistické výstavbě a sami byli přesvědčeni, že v blízké budoucnosti čeká táž socialistická cesta i na ČSR, že si ji vybojuje. Proto můžeme nazývat čsl.-sovětské přátelství proletářského revolučního hnutí v Československé republice nejen revolučním, nýbrž i socialistickým.